

*Saatais vähän paremmaks sitä fiilistä lasten liikkumisen osalta ... kylmistä
numeroista pelkästään on tultu vähän parempaan suuntaan...*

Oppilasarvioinnin rooli liikuntasuhteen muovautumisessa

Matti Kahilainen & Tuomas Mäkinen

Pro gradu -tutkielma

Luokanopettajakoulutus

Lapin yliopisto

2021

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: *Saatais vähän paremmaks sitä fiilistä lasten liikkumisen osalta ... kylmistä numeroista pelkästään on tultu vähän parempaan suuntaan...* Oppilasarvioinnin rooli liikuntasuhteen muovautumisessa

Tekijä: Matti Kahilainen & Tuomas Mäkinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Luokanopettajakoulutus

Työn laji: Pro gradu -työ Laudaturtyö Lisensiaatintyö

Sivumäärä: 77 + 2 liitettä

Vuosi: 2021

Tiivistelmä:

Liikunnan oppilasarvioinnin muutos on herättänyt keskustelua puolesta ja vastaan. Lajikohtaisesta arvioinnista siirtymisellä työskentelyn ja oppimisen arvioimiseen on pyritty vastaamaan yhteiskunnan liikuntatottumisten muutokseen. Liikunnan oppilasarvioinnin toivotaan olevan oppilaita kannustavaa ja liikunnallisuuteen kasvattavaa. Koululiikunnassa pyritään tarjoamaan oppilaille positiivisia kokemuksia liikunnan maailmasta. Positiiviset liikuntakokemukset edesauttavat oppilaita omaksumaan liikunnallisen elämäntavan. Koululiikunnan avulla oppilaat pystyvät rakentamaan oman suhtautumisensa liikuntaa kohtaan.

Toteutimme tutkimuksen fenomenografisena tutkimuksena, jonka avulla pyrimme selvittämään millaisia kokemuksia ja näkemyksiä liikuntaa opettavilla opettajilla on liikunnan oppilasarvioinnista ja liikuntasuhteesta. Aineiston keräsimme teemahaastatteluilla kevään 2020 aikana ja analysoimme aineiston fenomenografisella analyysimenetelmällä.

Tutkimustulostemme mukaan liikunnan oppilasarvioinnin muutos on otettu pääsääntöisesti positiivisesti vastaan. Etenkin oppilasarvioinnin painopisteen muuttuminen lajitaitojen mittaamisesta oppimisen ja työskentelyn arviointiin koetaan positiivisena muutoksena. Liikunnan oppilasarvioinnin ongelmana nähdään kriteereiden monimutkaisuus ja vaikeaselkoisuus. Ne johtavat arvioinnin tasapuolisen toteuttamisen ja perusteltavuuden haasteisiin. Niiden vahvuutena koetaan olevan mahdollisuudet toteuttaa entistä monipuolisempaa arviointia, jolla pystytään vastaamaan oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin.

Opettajan näkökulmasta opettajilla on mahdollisuuksia vaikuttaa oppilaiden liikuntasuhteisiin niin arvioinnin kuin opetuksenkin kautta. Positiivinen suhtautuminen liikuntaa kohtaan nähdään merkittäväksi liikunnallisen elämäntavan omaksumisen kannalta. Samalla se on yksi opettamista ja arviointia muokkaavista tekijöistä.

Avainsanat: Liikunta, oppilasarviointi, opetussuunnitelma, liikuntasuhde, koululiikunta, liikunnallinen elämäntapa, luokanopettajat, liikunnanopettajat, fenomenografia

Muita tietoja:

Suostumme tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostumme tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi

Sisällys

1. Johdanto	5
2. Oppilasarviointi liikunnassa.....	7
2.1 Arvioinnin määrittely	7
2.1.1 Oppilasarvioinnin arviointimenetelmät liikunnassa	11
2.1.2 Oppilasarvioinnin tehtävät ja tavoitteet koululiikunnassa	12
3. Liikuntasuhde.....	15
3.1 Liikuntasuhteen neljä osa-aluetta.....	16
3.2 Yksilöllinen liikuntasuhde	18
3.3 Liikuntasuhteen sosiokulttuurinen ulottuvuus	19
4. Tutkimuksen toteutus	22
4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	23
4.2 Fenomenografia.....	23
4.3 Aineiston hankinta: Teemahaastattelu	25
4.4 Aineiston analyysi	27
4.5. Tutkimuksen eettiset lähtökohdat	28
5. Liikunnan oppilasarviointi.....	31
5.1. Oppilasarvioinnin tehtävä	32
5.2. Oppilasarvioinnin muutokset	34
5.3. Muutoksen taustat.....	36
5.4. Opettajien näkemykset liikunnan oppilasarvioinnin muutoksesta	39
5.5. Oppilasarvioinnin muutoksen haasteet.....	42
6. Liikuntasuhde.....	44
6.1 Liikuntasuhteen määrittely	45
6.2. Koulu ja opettaja toimijoina liikuntasuhteen muovautumisessa	47
6.3. Arviointi liikuntasuhteen muovaajana	49
7. Oppilasarvioinnin muutos tulevaisuudessa	54
7.1. Liikunnan oppilasarvioinnin tehtävä tulevaisuudessa	55
7.2. Arviointimenetelmät.....	56
7.3. Oppilasarvioinnin luonteen muutos	58
7.4. Numeroarvioinnin aika ohi?	59
8. Yhteenveto.....	63
8.1. Kokemukset liikunnan oppilasarvioinnista	63

8.2 Oppilasarvioinnin vaikutus oppilaan liikuntasuhteeseen.....	67
8.3 Liikunnan oppilasarvioinnin toteuttaminen tulevaisuudessa	69
8.4 Johtopäätökset	71
8.5 Jatkotutkimusehdotukset	72
Lähteet	73
Liitteet:.....	79
Liite 1.....	79
Liite 2.....	80

1. Johdanto

Liikunnan oppilasarviointi on kokenut merkittäviä muutoksia viimeisen kahden valtakunnallisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden aikana. Liikunnan oppilasarvioinnin kriteerit ja tavoitteet ovat muuttuneet lajikohtaisten taitojen arvioinnista tuntitoiminnan ja oppilaan yksilöllisen kehittymisen arviointiin. Arviointi on muuttunut kauttaaltaan yksilöllisempään suuntaan. Arvioinnin siirtyessä yksilöllisempään suuntaan, oppilaan yksilöllinen kehittyminen, kehityskohteet ja kehittymisen haasteet voidaan ottaa arvioinnissa huomioon paremmin. (POPS 2004; POPS 2014.)

Liikunnan oppilasarvioinnin muutos on jakanut mielipiteitä. Tällä muutoksella on pyritty vastaamaan lasten ja nuorten muuttuneisiin liikuntatottumuksiin. Liikunnallisen elämäntavan omaksumisen kannalta lapsuusiän kokemukset näyttelevät merkittävää roolia. Tutkimusten mukaan lapsuusiän aikainen liikuntaaktiivisuus on yhteydessä aikuisiän liikunnan harrastamisen määrään (Chen & Hypnar 2015, 189–190; Vanttaja, Tähtinen, Zacheus & Koski 2017, 10).

Tulevina luokanopettajina ja liikuntaan erikoistuneina opettajina meitä kiinnostaa liikunnan oppilasarvioinnin muutos. Kandidaatin tutkielmassamme tutkimme liikunnan oppilasarvioinnin muutokseen liittyviä käsityksiä luokanopettajaopiskelijoilta. Tutkielmamme toi esiin mielenkiintoisia tuloksia, joiden perusteella halusimme jatkaa ilmiön tutkimista.

Liikunnan oppilasarvioinnin kriteerit olivat muuttuneet opiskelijoiden näkemysten mukaan painottamaan aktiivisuutta ja yrittämistä liikuntatunneilla. Tämä johti siihen, että arviointikriteereiden sisällöt käsitettiin liian väljiksi ja ympäripyöreiksi. Tämä korostaa liikaa opettajien vastuuta arviointityössä, kun opettajat saattavat tietoisesti tai tiedostamattaan painottaa itselleen merkityksellisiä liikunnallisia lajeja ja arvoja. Lisäksi opiskelijat olisivat toivoneet, että liikunnan oppilasarvioinnin kriteerit antaisivat nuorille, vastavalmistuneille opettajille selkeämmät ohjeet arviointityön toteuttamiseen.

Tutkielmassamme tarkastelemme liikuntasuhdetta opettajien näkökulmasta. Opettajat määrittelevät liikuntasuhteen pääosin liikunta-aktiivisuutena ja yleisenä asennoitumisena liikuntaa kohtaan. Opettajat kokevat heidän tehtävänsä olevan ohjata oppilasta omaksumaan positiivisia liikunta-arvoja ja asenteita, jotka johtaisivat elinikäiseen liikunnallisuuteen. Liikunnallisen elämäntavan omaksumisen kannalta yksilöllisen liikuntasuhteen löytäminen ja tiedostaminen nähdään olevan tärkeässä roolissa. Koululiikunnan tavoitteena nähdään siis oppilaan oman yksilöllisen liikuntasuhteen löytämisen tukeminen.

Opettajakunnassa löytyy niin muutoksen puolestapuhujia kuin muutosta vastustavia. Halusimmekin tuoda Pro gradu -tutkielmassamme esille näitä opettajakunnan erilaisia näkemyksiä ja kokemuksia uudistuneesta liikunnan oppilasarviointista ja sen vaikutuksista oppilaiden suhtautumiseen liikuntaa kohtaan. Oppilasarvioinnin luonteen muuttuessa yksilöllisempään suuntaan oppilaalla on mahdollisuus saada tarkempi kuva itsestään liikkujana. Oppilasarviointi voi parhaimmillaan olla oppilasta kannustavaa ja luonteeltaan oppilasta kehittävä. Se pystyy kuvaamaan oppilaalle hänen omia liikunnallisia vahvuuksiaan ja kehityskohteitaan antaen oppilaalle työkalut itsensä kehittämiseen.

Opetussuunnitelmat peilautuvat yhteiskunnasta ja pyrkivät vastaamaan sen koulutuksellisiin ja kasvatuksellisiin tarpeisiin. Liikunnan oppilasarvioinnin tehtäväksi nähdään tulevaisuudessakin innostaa oppilaita liikuntaa kohtaan. Koululiikunnan arviointia tulee kehittää jatkuvasti, jotta se pystyisi vastaamaan tähän tärkeään tehtäväänsä. Tutkielmamme tuloksia voidaan hyödyntää tulevaisuudessa liikunnan oppilasarvioinnin sisältöjen suunnittelutyössä, jotta opetussuunnitelmat pystyisivät vastaamaan yhteiskunnan ja yksilön tarpeisiin.

2. Oppilasarviointi liikunnassa

Koululiikunnan oppilasarvioinnista löytyy eroavia piirteitä verrattuna muihin peruskoulun oppiaineiden oppilasarviointiin. Jaakkolan, Liukkosen ja Sääkslahden (2013) mukaan liikunta on virikkeellinen ja monipuolinen oppiaine. Liikunnan tarkoitus oppiaineena on kehittää oppilaan hyvinvointia ja yleistä terveyttä. Koululiikunnan oppituntien rakentuminen ja toiminta oppitunneilla eroaa myös merkittävästi muista oppiaineista. Toiminta liikuntatunneilla on muihin oppiaineisiin verrattuna paljon toiminnallisempaa ja liikunnallisempaa. Tällainen toiminta jo itsessään mahdollisesti lisää oppilaan oppimisvalmiuksia. (Jaakkola, Liukkonen & Sääkslahti 2013, 23–24.)

Käsittelimme oppilasarviointia liikunnan osalta jo kandidaatin tutkielmassamme vuonna 2019. Tässä tutkimuksessa käsittelemme liikunnan oppilasarviointia pitkälti samalla tavalla kuin kandidaatin tutkielmassamme. Kandidaatin tutkielmassamme halusimme selvittää, millaisia käsityksiä luokanopettajaopiskelijoilla on liikunnan oppilasarvioinnista ja sen muutoksista. Tässä tutkielmassa taas olemme selvittäneet sitä, millaisia kokemuksia liikuntaa opettavilla luokanopettajilla sekä liikunnan aineopettajilla on liikunnan oppilasarvioinnista ja millaisia vaikutuksia niillä on oppilaiden liikuntasuhteiden muovautumiseen.

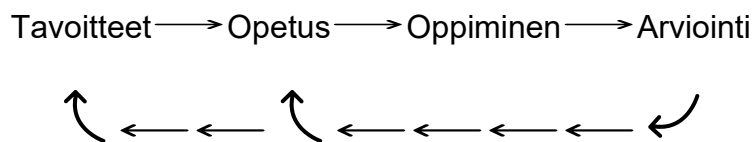
2.1 Arvioinnin määrittely

Arviointi määritellään kasvatustieteen kentällä lähtökohtien, opetustapahtumien ja tulosten arvon ja ansion määrittämisenä. Arviointi kertoo, onko suoritus hyvä, keskinkertainen tai heikko. Lisäksi arviointi myös kertoo, onko suoritus hyväksytty vai ei. Arvioinnissa noudatetaan ennalta määriteltyjä kriteerejä, joiden pohjalle koko arviointiprosessi rakentuu. Arvioinnin kriteerit pohjautuvat kasvatukselle muodostuneisiin ihanteisiin. Ihanteet ovat oman aikansa lapsia, eikä arviointia tulisikaan tarkastella yhteiskunnasta irrallisena ilmiönä. Atjosen (2007) mukaan

arviointia ei saisi toteuttaa oppimisesta irrallisena kokonaisuutena, vaan se tulisi liittää aidoksi osaksi oppimisprosessia. (Atjonen 2007, 9,19–20.)

Arvioinnin liittämiseksi aidoksi osaksi oppimisprosessia tarkoittaa sitä, että arvioinnista saatavaa tietoa tulisi käyttää apuna opetuksen suunnittelussa. Arviointitiedon tulisi olla vuorovaikutuksessa myös arvioinnin tavoitteiden kanssa. Esitämme tämän prosessin eli arviointitiedon vuorovaikutuksen kasvatuksen tavoitteiden ja opetuksen järjestämisen kanssa Lahdesen (1986) didaktisen suunnittelun mallin avulla. Esitämme tätä kuviossa 1.

Kuvio 1. Lahdes 1986. Opetuksen suunnittelun perusmalli.

Opetuksen suunnittelun perusmalli kuvaa arvioinnin roolia aitona osana opetusprosessia ja arvioinnin suhdetta muihin opetuksen suunnittelun ja toteutuksen vaiheisiin (Lahdes 1986, 65). Opetuksen suunnittelu pohjautuu opetukselle asetettuihin tavoitteisiin. Perusopetuksen opetuksen perusteet -asiakirja tarjoaa valtakunnalliset tavoitteet opetukselle, josta taas opetuksen järjestäjät tekevät omat versionsa, jotka huomioivat alueelliset mahdollisuudet ja resurssit. Opetuksella pyritään vastaamaan näihin tavoitteisiin ja opetuksen tavoitteena onkin saada oppilaat oppimaan tietoja ja taitoja, joita opetukselle on asetettu tavoitteeksi. Oppimisen arvioinnilla taas pystytään arvioimaan opetuksen onnistumista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Tämän tiedon pohjalta opetusta tulee tarkastella kriittisesti ja kehittää vastaamaan paremmin sille asetettuja tavoitteita. Lisäksi arviointitieto antaa opetuksen tavoitteille tarkastelun aihetta. Arviointitiedon pohjalta opetuksen tavoitteita päivitetäänkin säännöllisin väliajoin vastaamaan parhaiten ajan vaatimuksiin.

Salmio (1995) esittää, että arviointi antaa tarkan kuvan oppilaan oppimisesta. Arvioinnin avulla voidaan saada selville oppilaan heikkouksia ja vahvuusalueita, joita voidaan käyttää apuna oppilaan opiskelun suunnittelussa. Tämä myös auttaa suunnittelemaan muita konkreettisia toimenpiteitä oppilaan opiskelun tukemiseen. (Salmio 1995, 1.)

Cunningham asettaa opettajille arvioinnin standardeja laadukkaan arvioinnin toteuttamiseksi. Cunningham esittää, että opettajan tulisi osata valita sopivat arviointimenetelmät erilaisiin oppiaineisiin ja oppimistilanteisiin. Nämä vaativat sitä, että opettaja on luonut itselleen omat arvioinnin työkalut. Opettajan tulisi myös olla kykenevä keskustelemaan arvioinnin tuloksista oppilaan kanssa. Arvosanojen taustan tulee olla validi ja opettajan on pystyttävä tunnistamaan epäeettiset ja jopa laittomat arviointimenetelmät. Lisäksi Cunningham toteaa, että arvioinnin tuloksia tulisi käyttää oikein. Arvioinnin tuloksia pitäisi hyödyntää opetuksen suunnittelussa, jotta opettaja pystyisi kehittämään omaa opetustaan sellaiseen suuntaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus oppia opetettavat asiat. Opettajan pitää olla myös tietoinen siitä, mihin hän pystyy arviointitietoa käyttämään, ettei hän käytä arviointitietoa epäeettisiin käyttötarkoituksiin. (Cunningham 1998, 3–5.)

Arviointi on monimuotoinen prosessi, ja sen tarkka määrittely onkin hyvin haastavaa. Soinisen (1997) mukaan arvioinnin tarkoitus riippuu huomattavan paljon siitä, miten arviointi toteutetaan, kuka on arvioinnin kohteena ja mitä ilmiötä, taitoa tai osaamisaluetta ollaan arvioimassa. Arvioinnin määrittelemiseen vaikuttaa olennaisesti myös syy, miksi arviointia ollaan tekemässä. Oppilaan arvioimisen ei tulisi rajoittua vain ainoastaan oppilaan ulkoisen käytöksen arvioimiseen, oppilaiden tuotosten arvioimiseen tai niiden vertailuun. Arviointi on Soinisen mukaan paljon laajempi ja kokonaisvaltaisempi prosessi. (Soininen 1997, 6–7.)

Virta (1999) esittää edellytyksinä hyvälle arvioinnille olevan arvioinnin kriteereiden ja arviointisuunnitelmien selkeän esittämisen ja avoimuuden eli niiden tulisi olla kaikille tiedossa. Opettajan olisi totuteltava hyödyntämään arviointitietoa tulevan opetuksen suunnittelussa ja kehittämisessä. Opettajan

tulisi ohjata oppilaita hyödyntämään arvioinnin tuloksia oman oppimisen kehittämisessä. Ennen kaikkea Virta painottaa, että arvioinnin seurauksia tulee valvoa, jotta arvioinnin tehtävä toteutuisi, eikä arviointia tehtäisi vain arvioinnin tekemisen takia. (Virta 1999, 110.)

Koululiikunnan tärkein tehtävä oppiaineena on parantaa oppilaiden hyvinvointia. Tämä tapahtuu tukemalla oppilaiden fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn kehittymistä. Lisäksi liikunnan tulisi tukea oppilaiden myönteistä suhtautumista omaa kehoaan kohtaan. (POPS2014, 148.) Perusopetuslain kohta 628/1998 asettaa opetuksen järjestämiselle raameja. Perusopetuslain 628/1998 kolmannen pykälän mukaan opetuksen järjestäminen tulee toteuttaa oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaan niin, että se edistäisi mahdollisimman hyvin oppilaiden kasvua ja kehitystä. Lain 29. pykälä asettaa myös rajansa opetukselle, koska opetusta tulee järjestää turvallisessa opiskeluympäristössä. Lain 30. pykälä taas velvoittaa opetuksen järjestäjää takaamaan oppilaille tarpeellisen määrän oppilaanohjausta ja oppimisen tukea. (Perusopetuslaki.)

Oppilasarvioinnin tulisi täyttää nämä opetukselle annetut reunaehdot. Oppilasarvioinnin tulisi olla oppilaan opiskelua kannustavaa ja ohjaavaa toimintaa. Nämä tavoitteet täyttääkseen arvioinnin tulee perustua yksilölliseen palautteeseen ja opettajan ja oppilaan väliseen vuorovaikutukseen. Arviointiin liittyy luonnollisesti myös pedagoginen ulottuvuus. Pedagogisella ulottuvuudella tarkoitetaan, että erilaiset arviointikäytännöt ja -menetelmät antavat arvioinnille arvoa yhdistettynä opettajan yksittäisiin näkemyksiin ja havaintoihin oppilaan toiminnasta liikuntatunneilla. (Kauppinen & Vitikka 2017, 9–10.)

Koululiikunnan arvioinnin haasteet liittyvät oppiaineeseen kohdistuvan arvioinnin tavoitteenasetteluun. Koululiikunnan tavoitteet sijoittuvat lähinnä oppilaan tulevaisuuteen. Tämä on perusteltua, koska koululiikunnasta saatavilla positiivisilla kokemuksilla ja hyvällä koetulla pätevyydellä on todettu olevan positiivinen vaikutus oppilaiden elinikäisen fyysisen aktiivisuuden edistämiseen. Koululiikunta nähdään hyvänä liikunnalliseen elämäntapaan motivoijana, koska koululiikunta tavoittaa koko ikäluokan. (Soini 2006, 11–18.)

Koululiikunnan numeerisella arvosanalla ja koululiikunnan kokemisella on koettu monenlaisia yhteyksiä. Penttinen (2003) toteaa, että alhainen liikunnan arvostus on yhteydessä korkeampaan koettuun huonouteen ja alhaisempaan fyysiseen pätevyYTEEN. Alhaisen koululiikunnan arvostuksen on huomattu olevan myös yhteydessä huonompaan minäkäsitykseen (Huisman 2003). Tutkittaessa reserviläisiä esille nousi, että alhainen liikuntanumero oli yhteyksissä muita alhaisempaan liikuntaharrastuneisuuteen siviilissä (Malmberg ym. 2004). Tammelin (2003) kertoo, että Pohjois-Suomen vuoden 1966 syntyneillä ihmisillä koettiin yhteys alhaisen liikuntanumeron ja vähäisen fyysisen aktiivisuuden välillä.

2.1.1 Oppilasarvioinnin arviointimenetelmät liikunnassa

Oppilasarviointia voidaan toteuttaa monenlaisilla arviointimenetelmillä. Eri oppilasarviointimenetelmät sopivat erilaisiin tilanteisiin ja oppiaineisiin. Oppiaineeseen tulee valita parhaiten oppiaineen tavoitteisiin vastaavat arviointimenetelmät. Koululiikunta kuuluu taito- ja taideaineisiin, joissa arviointi poikkeaa lukuaineiden arvioinnista. Seuraavaksi määrittelemme koululiikunnassa yleisimmin käytetyt ja tutkimuksemme kannalta merkittävimmät arviointimenetelmät.

Formatiivinen arviointi tarkoittaa koko opintojakson ajan saatavaa palautetta oppimisesta. Formatiivisen arvioinnin keskeisin periaate on tukea oppilaan oppimisprosessia palautteen kautta. Se on luonteeltaan kannustavaa, jatkuvaa ja oppimista ohjaavaa. Sitä voidaan toteuttaa esimerkiksi oppijakson aikaisten pienien välitehtävien kautta. (Chróinín & Cosgrave 2013, 220–222, 228; Opetushallitus; Virtanen, Postareff & Hailikari 2015, 4.)

Summatiivinen arviointi viittaa arviointitapaan, jonka tarkoituksena on arvioida oppilaan oppiminen suhteessa opetukselle asetettuihin tavoitteisiin. Summatiivinen arviointi on luonteeltaan määrällistä, kokoavaa ja luokittelevaa. Opintojakson päättöarviointi numeraalisesti on yleisin esimerkki summatiivisesta arvioinnista. Numeraalisen arvostuksen tehtävänä on osoittaa, kuinka hyvin

oppilas on saavuttanut opetukselle annetut tavoitteet ja luokitella oppilaat tietylle tasolle. (Opetushallitus; Virtanen, Postareff & Hailikari 2015, 4.)

Oppilaan itse tekemää arviointia omasta oppimisestaan ja toiminnastaan kutsutaan itsearviointiksi. Oppija arvioi omaa oppimistaan ja työskentelyään suhteessa opintojakson, oppiaineen ja opetuksen tavoitteisiin. Itsearviointin kautta oppilasta voidaan kannustaa omaksumaan syvällistä ymmärrystä tuottava oppimistapa. Lisäksi itsearviointi kannustaa oppilasta pohtimaan omaa oppimistaan ja omia tapojaan oppia. (Opetushallitus; Virtanen, Postareff & Hailikari 2015, 7.) Oppilaille tulee antaa ohjeistukset, miten itsearviointia tulee tehdä, jotta se olisi oppimisen kannalta optimaalista (Tolgfors, B. 2017, 320).

2.1.2 Oppilasarviointin tehtävät ja tavoitteet koululiikunnassa

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 on perusopetuksen järjestämistä ja toteuttamista ohjaava asiakirja. Käytämme tässä tutkimuksessa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 asiakirjasta lyhennettä POPS2014. POPS2014:n edeltäjästä, Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 asiakirjasta taas käytämme tässä tutkimuksessa lyhennettä POPS2004.

POPS on opetushallituksen laatima asiakirja, jota päivitetään noin kymmenen vuoden välein vastaamaan yhteiskunnan sen hetkisiin tarpeisiin. (ks. Hay & Penney 2013, 3.) Opetushallituksen laatiman valtakunnallisen POPS:n pohjalta opetusta järjestävät tahot valmistelevat omat opetussuunnitelmansa vastaamaan parhaiten paikallisia tarpeita ja hyödyntämään paikallisia mahdollisuuksia. Paikalliset opetussuunnitelmat hyväksytään valtakunnallisen POPS:n pohjalta. Paikallinen opetussuunnitelma toimii perustana päivittäiselle koulutyölle. Se on pedagoginen ja strateginen työkalu, joka linjaa ja ohjaa opetuksen toteuttamista ja koulujen opetustyötä. (POPS2014, 3–9.)

Pohdittaessa ja tutkittaessa koulujen ja opettajien tekemää oppilasarviointia ei opetussuunnitelmaa voida ohittaa. Opetussuunnitelmat luovat perustan sille, millä tavoin opetusta järjestetään ja millaiset tavoitteet opetuksella on. Tätä kautta opetussuunnitelmat luovat myös raamit arvioinnin toteuttamiselle. Opetussuunnitelmat määräävät myös kulloinkin tapahtuvalle arviointityölle kriteerit, joiden mukaan arviointia toteutetaan. (Lahdes 1986, 65.)

Opetushallituksen julkistaessa uusimman koulujen opetusta määrittelevän asiakirjan, POPS2014:n, liikunnan oppilasarviointi oli kokenut opetussuunnitelman suunnittelutyössä merkittäviä muutoksia verrattuna edelliseen, POPS2004:ään.

Ensimmäinen merkittävä muutos POPS2014:ssa on rakenne liikunnan osalta. POPS2004:ssä liikuntaa käsittelevät osiot oli jaettu vuosiluokkien mukaan 1–4 ja 5–9. Nykyinen POPS2014 jakaa vuosiluokat 1–2, 3–6 ja 7–9 eli erittely on selkeästi tarkempaa. Sisältöluokkiin on myös tullut lisäyksiä. POPS2004:n sisältöluokissa oli eritelty sisällöt, tavoitteet ja arviointi omiksi alaluvuikseen. POPS2014:n sisältöluokissa oli edellä mainittujen lisäksi myös omat alalukunsa myös oppimisympäristöön liittyviin tavoitteisiin ja opetuksen tuen ja eriyttämiseen ohjeistuksille. Uusin opetussuunnitelma erittelee myös tavoitteissa fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn ulottuvuudet erikseen. POPS2004 teki tämän myös, mutta se tapahtui opetussuunnitelmatekstin sisällä eikä otsikkotasolla. (POPS2004; POPS 2014.)

Liikunnan opettamisen ja arvioinnin tavoitteet ovat muuttuneet reilusti kahden edellisen POPS:n välillä. Siinä missä POPS2004 erottelee tekstissä eri lajeja ja korostaa lajitaitojen oppimista, POPS2014 asiakirjassa ainoa mainittava laji on uinti. Muuten lajitaidot ovat korvautuneet tekstissä motorisilla perustaidoilla. Motorisia perustaitoja tulisi POPS2014 mukaan harjaannuttaa monipuolisesti erilaisissa lajeissa. Arvioinnin tulisi taas suuntautua pois yksittäisen lajitaidon osaamisen tason arvioinnista. Arvioinnin tulisi sitä vastoin keskittyä oppilaan oppimiseen liikuntatuntien aikana ja ennen kaikkea työskentelyyn liikuntatunneilla. Tämä oppilaan työskentelyn huomioiminen arvioinnissa korostuu uudessa opetussuunnitelmassa liikunnan osalta merkittävästi.

(POPS2014, 150.) Esimerkiksi POPS2014 määrittelee 3–6-luokkalaisilla opetuksen tavoitteiksi ohjata oppilasta sekä vahvistamaan heidän tasapaino- että liikkumistaitojaan ja soveltamaan niitä monipuolisesti erilaisissa oppimisympäristöissä, eri tilanteissa ja eri vuodenaikoina (POPS2014, 276).

Muutoksien taustalla on muun muassa lasten erilaisten motoristen perustaitojen huomioiminen liikunnan opetuksessa. Koululiikunnan avulla halutaan tukea kaikkien lasten liikunnallisten taitojen kehittymistä heidän omalla tasollaan. Aiemmat valtakunnalliset opetussuunnitelmat painottavat lajitaitoja ja niiden arviointia, joka ei huomioi oppilaiden erilaisia lähtökohtia. Arvioinnin muutoksella on pyritty vastaamaan juuri tähän epäkohtaan.

Opetussuunnitelma määrittelee liikunnan oppilasarvioinnin tavoitteeksi oppilaan myönteisen minäkäsityksen kehittymisen edistämisen ja oppilaan kannustamisen kohti liikunnallista elämäntapaa. Nämä arvioinnin yleiset tavoitteet näkyvät liikunnan oppilasarvioinnin tarkemmissa arviointiperusteissa. Opetussuunnitelma määrittelee, että arvioinnissa oppilaan fyysistä kuntoa ei saisi käyttää arvioinnin perusteena. Toisaalta taas oppilaan terveydentila ja muut erityistarpeet tulisi ottaa huomioon arviointityötä tehdessä. POPS2014 korostaa myös, että arvioinnin tulisi pyrkiä kertomaan arvioitavalle hänen henkilökohtaisia kehityskohteitaan ja vahvuuksiaan. (POPS2014, 150.)

3. Liikuntasuhde

Liikuntasuhteella tarkoitamme tässä tutkimuksessamme yksilön omaa suhtautumista liikunnan eri sosiokulttuurisia ja henkilökohtaisia merkityksiä kohtaan. Tähän suhtautumiseen sijoittuu yksilön kaikki tiedot, käsitykset ja kokemukset liikunnan eri osa-alueilta. Liikuntasuhteen muovautuminen on jatkuva prosessi, joka kestää koko ihmisen elinkaaren ajan. Liikuntasuhde -termin ensimmäisenä esittelijänä Suomessa pidetään Pasi Koskea, joka käytti termiä ensimmäisen kerran teoksessaan *Liikuntasuhde: Liikunnan kohtaaminen kulttuurisesti rakentuvana sosiaalisena maailmana (2004)*.

Liikuntasuhdetta voidaan ymmärtää liikuntapääoman ja holistisen ihmiskäsityksen kautta. Siinä missä liikuntasuhde kuvaa yksilön suhtautumista kokonaisvaltaisesti, liikuntapääoma tarkastelee yksilön kerryttämiä liikunnallisia kokemuksia, jotka muodostavat yksilöllisen liikuntapääoman. (Kunnari 2011, 20.) Liikuntapääoman ollessa yksilön liikunnallisten kokemusten summa, on liikuntasuhde kyseisen summan muokkaama näkemys siitä, millaisena yksilö näkee oman liikuntapääomansa ja sen aseman ja arvon hänen elämässään (ks. Kunnari 2011, 148–149).

Holistinen ihmiskäsitys kuvaa ihmisen olemassaoloa kolmen olomuodon kautta. Olemassaolonmuodot eli olemuspuolet ovat kehollisuus, tajunnallisuus ja situationaalisuus. Ihminen on siis enemmän kuin pelkkä kehonsa fyysikaalinen ja kemiallinen prosessi. Ihmisen olemassaoloon kuuluu myös tajunnallisuuden ajatusprosessit eli henkinen ja psyykkinen olemassaolo. Lisäksi ihmisen olemassaoloon kuuluu ihmisen punoutuminen ympäristöönsä eli ympäristön vaikutus ihmisen olemassaoloon on kontekstuaalista eli tapahtumaan sidonnaista. Tapahtumien vaikutus yksilöön kuvaa ihmisen olemassaolon situationaalisuutta. (Ks. Rauhala 2014, 31–47.)

Liikuntasuhdetta voi myös kuvata sosiaalisena ilmiönä, jossa yksilö itse tarkastelee omaa suhtautumistaan näihin sosiaalisen ulottuvuuden aspekteihin (Koski 2004, 190; Vanttaja, Tähtinen, Zacheus & Koski, 2017, 14). Tässä tutkimuksessa tarkastelemme yksilön henkilökohtaista suhtautumista liikuntaa

kohtaan ja sitä, miten liikunnan oppilasarviointi vaikuttaa kyseiseen suhtautumiseen.

3.1 Liikuntasuhteen neljä osa-alueetta

Pasi Kosken (2004) mukaan liikuntasuhde voidaan jakaa neljään erilaiseen osa-alueeseen. Esittelemme liikuntasuhteen neljä osa-alueetta seuraavassa kuviossa:

Kuvio 2. Koski 2004. Liikuntasuhteen neljä osa-alueetta.

Ensimmäinen osa-alue eli omakohtainen liikunta viittaa yksilön henkilökohtaiseen liikunta-aktiivisuuteen. Liikunnallinen elämäntapa kuvastaa positiivista liikuntasuhdetta. Liikunta-aktiivisuus rakentuu toiminnan intensiteetin, toiminnan tavoitteellisuuden ja eri toimintamuotojen suunnassa. Se sisältää vapaa-ajan liikuntaharrastukset sekä lisäksi arkiliikunnan. (Koski 2004, 192.)

Koemme tämän osa-alueen olevan tutkimuksemme kannalta olennaisin, koska tutkimme arvioinnin ja oppilaan henkilökohtaisen liikuntasuhteen välisiä kausaliteetteja. Liikuntasuhteen henkilökohtaisilla merkityksillä on myös tutkimuksien mukaan merkittävä vaikutus siihen, miten ihminen kokee oman liikunnallisuutensa ja sen vaikutuksen omaan liikunnalliseen identiteettiinsä (Vanttaja, Tähtinen, Zacheus & Koski, 2017, 22).

Liikuntasuhteen toinen osa-alue on pelkistettynä penkkiurheilu, joka rakentuu muiden liikkujien suoritusten seuraamiselle. Käsite penkkiurheilu viittaa puhekielessä vahvasti kilpaurheilun seuraamiseen, mutta Koski määrittelee sen myös muun tyyppisen liikkumisen ja urheilemisen seuraamiseen. Yksilötasolla tämä liikuntasuhteen osa-alue ilmenee yleisimmin yksilön seurattavaa liikuntaa tai urheilua varsinaisilla lajien suorituspaikoilla, kuten myös tiedotusvälineiden tai muun median kautta. Penkkiurheilun syvemmän kiinnostuksen syntymiseen ja ylläpitämiseen vaaditaan yleensä jatkuvaa oppimisprosessia, jotta seurattavan lajin merkitysrakenteet ja lajin seuraamisen kannalta olennaiset säännöt aukeavat. (Koski 2004, 192–193.)

Kolmas liikuntasuhteen osa-alue on liikunnan tuottaminen. Tämä ilmenee laajasti yksilön ja yhteiskunnan tasoilla. Liikunnan tuottajiin lukeutuu niin kentänhoitajia, liikuntapaikkojen kunnossapitäjiä kuin myös valmentajia, liikunnanohjaajia ja kuntien liikuntapalveluista vastaavia henkilöitä. Liikunnan tuottajien kirjo on siis hyvin laaja. Suomessa iso osa liikunnan harrastamisesta on omaehtoista, mutta myös organisoitu liikunta on yleistä. Liikunnan ollessa omaehtoista, astuu liikunnan tuottajina rooliin kaveriporukat, jotka aktiivisesti kokoavat harrastus- ja peliporukoita liikunnan harrastamista varten. (Koski 2004, 193.)

Neljännellä liikuntasuhteen osa-alueella Koski esittää olevan sportisointi. Sportisaatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa liikunta ja urheilu ja niiden tarjoamat merkitykset ovat integroituneet vahvasti osaksi yhteiskuntaa ja yksilöiden identiteettiä. Tämä ilmenee muun muassa siten, että jopa arkisten asioiden tekemisestä on järjestetty kilpailuja. Nykyisin järjestetään kilpailuja Kosken mukaan jopa sääskien tappamisessa ja eukonkannossa. (Koski 2004, 193–194.)

Sportisointi näkyy myös yksilöiden kuluttamistottumuksissa ja yleisen habituksen tasoilla. Liikunnallisuuden korostaminen nähdään sosiaalisesti arvostettavana toimintana. Tämän takia jotkut ihmiset haluavat ilmentää omaa liikunnallisuuttaan esimerkiksi pukeutumalla tunnettujen urheiluvaatevalmistajien vaatteisiin. (Zacheus 2008, 27.)

3.2 Yksilöllinen liikuntasuhde

Yksilöllisen liikuntasuhteen rakentuminen alkaa jo lapsuudessa, jossa lapsi tutustuu ensimmäisen kerran liikuntaan, erilaisiin liikuntalajeihin ja yhteiskunnan luomiin liikuntakulttuurin merkityksiin. Liikuntaan tutustutaan erilaisten lähteiden kautta. Näitä ovat muun muassa lapsen lähipiiri, joukkotiedotusvälineet ja lasten kirjallisuus. Liikuntasuhde muovautuu koko yksilön elinkaaren ajan. Liikuntasuhde muovautuu muun muassa pihapeleissä ja -leikeissä tai esimerkiksi liikuntaharrastuksen parissa. Vähemmän liikkuvalla lapsella liikuntasuhde muovaantuu myös, mutta eri tavalla ja eri suuntaan. (Koski 2004, 195.) Zacheuksen mukaan on hyvä muistaa, että kaikilla ihmisillä on liikuntasuhde. Jopa sellaisilla henkilöillä, jotka eivät itse harrasta liikuntaa tai seuraa urheilua tiedotusvälineistä. Tällöin yksilön liikuntasuhde on liikuntakielteisyyden sävyttämä. (Zacheus 2008, 27.)

Lapsuudessa muovautunut liikuntasuhde heijastuu aikuisuuteen. Lapsuudessa saadut positiiviset kokemukset ja käsitykset liikunnasta ohjaavat yksilöä kohti liikunnallista elämäntapaa myös aikuisuudessa (Chen & Hypnar 2015, 189–190; Hagger, Cale & Almond 1997, 157). Myös negatiiviset kokemukset lapsuusajan liikunnasta heijastuvat liikuntatottumuksiin aikuisiällä. Erilaiset liikuntasuhteet näyttäytyvät jopa vielä selvemmin liikuntasuhteen muilla osa-alueilla. Lapsuudessa ja nuoruudessa saadut kokemukset liikunnan sosiaalisesta maailmasta ja sen vaikutuksista peilautuvat selkeimmin muihin liikuntasuhteen osa-alueisiin kuin omakohtaiseen liikkumiseen (Koski 2004, 197).

Yksilön liikuntasuhteen muovaantuminen on hyvin yksilöllinen prosessi. Yleispätevää mallia siitä, miten liikuntasuhde muovaantuu, ei siis voida rakentaa. Siihen vaikuttaa yksilön kokemukset ja käsitykset ja ympärillä oleva kulttuuri ja sen tarjoamat merkitykset liikunnasta. (Koski 2004, 197.) Ympäröivä maailma vaikuttaa merkittävästi lapsen ja nuoren liikuntasuhteen muokkautumiseen ja täten vanhempien liikuntasuhde peilautuu lapsien liikuntakäyttäytymiseen.

Vanhemmilla on merkittävä rooli lasten kiinnostuksen suuntaajana. Lapset ottavat vanhemmistaan mallia siinä, miten he suhtautuvat ja harrastavat itse erilaisia liikuntalajeja. (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019, 43.) Vanhemmat voivat tutustuttaa lapsia uusiin liikuntamuotoihin viemällä heitä seuraamaan tai kokeilemaan erilaisia liikuntalajeja. Vanhemmat voivat myös vahvistaa lasten kiinnostusta tiettyjä lajeja kohtaan hankkimalla uusia varusteita ja pelaamalla lajiin liittyviä pelejä. Täten voidaan päätellä, että vanhempien liikuntasuhteilla on vaikutusta lasten liikuntasuhteiden muovautumiseen. (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019, 43.) Lapset aistivat nopeasti millä tavalla liikunta näyttäytyy vanhempien ajatusmaailmassa (Koski 2004, 195). Vanhempien fyysisen aktiivisuuden on havaittu olevan vahvasti yhteydessä lapsien fyysiseen aktiivisuuteen (Hagger, Cale & Almond 1997, 155).

3.3 Liikuntasuhteen sosiokulttuurinen ulottuvuus

Liikuntasuhteen muokkautumisessa vahvimpia vaikuttajia on sen kulttuuriset, yhteiskunnalliset ja sosiaaliset ulottuvuudet. Nämä kaikki voidaan yhdistää sosiokulttuuriseksi ulottuvuudeksi. Sosiokulttuurinen ympäristö on läsnä yksilön jokapäiväisessä elämässä ja sen vaikuttavuus yksilön liikuntasuhteen muovautumiseen on merkittävä.

Kulttuuriset tekijät vaikuttavat ihmisten liikuntasuhteiden muokkaantumiseen. Esimerkiksi lapset leikkivät pihapeleissään mediassa esillä olevia huippu-urheilijoita ja kertovat heistä jopa maagisia tarinoita. Tämä ohjaa lasten liikunnallista käyttäytymistä. Lisäksi esillä olevat urheilijat voivat toimia ihmisille liikunnallisina esikuvina, jotka innostavat ihmisiä liikunnalliseen elämäntapaan.

Siinä missä Brasiliassa lapset pelaavat jalkapalloa kaupungin kujilla leikkien Peléä, Ronaldinhoa tai muita jalkapallon kuuluisia pelaajia, Suomessa lapset pelaavat kotikadulla jääkiekkoa unelmanaan olla seuraava NHL:n supertähti. (Koski 2004, 195.)

Yhteiskunnan liikuntakulttuuri ohjaa myös liikuntapaikkojen rakentamista ja liikuntapalveluiden tarjontaa. Yhteiskunnan kaupungistuminen lisää painetta uusien liikuntapaikkojen rakentamiselle (Koski & Mäenpää 2018, 23). Esimerkiksi Suomessa jäähallien määrä on erittäin korkea maailmanlaajuisessa vertailussa. Suomessa jäähalleja on 228 kappaletta (Jääkiekkoliitto). Jääkiekon vahva asema suomalaisessa liikuntakulttuurissa ja yhteiskunnassa johtaa siihen, että Suomeen on rakennettu paljon liikuntapaikkoja ja palveluita, jotka palvelevat suurta käyttäjäkuntaa.

Liikuntalajien kirjo on monipuolistunut ja kirjavoitunut viime vuosina radikaalisti. Tämä luo tarvetta jatkuvalla kehityksellä myös liikuntapaikkojen, -välineiden ja urheiluseurojen kehittämisessä ja päivittämisessä. (Koski & Mäenpää 2018, 23.) Liikuntalajien kirjon monipuolistuessa liikuntapalveluiden tarjonta kasvaa, urheiluvälineiden tarjonta monipuolistuu ja urheiluviihde tuo kuluttajille uusia mahdollisuuksia seurata erilaisia lajeja. Nämä kaikki yhdessä johtavat liikuntakuluttamisen kasvuun, joka on osa sportisaatiota. (Zacheus 2008, 27.)

Penkkiurheilulla on vahva asema suomalaisessa yhteiskunnassa. Kosken mukaan vuonna 2002 YLE:n kanavilla kaikesta ohjelmatarjonnasta 11 % oli urheilulähetyksiä ja 19 % ohjelmien katselusta suuntautui urheilulähetyksiin (Koski 2004, 200). Urheilun seuraamisen on todettu vaikuttavan positiivisesti lasten liikuntaharrastamiseen. Lapsi voi löytää penkkiurheilun kautta oman lajinsa, koska penkkiurheilu mahdollistaa positiivisten merkityksien assosioinnin liikuntalajien ja oman liikunnallisuuden välillä. (Vanttaja, Tähtinen, Zacheus & Koski 2017, 22–23.)

Liikuntasuhteen sosiaalisen ulottuvuuden näkyvimmit ilmenemismuodot liittyvät liikunnan harrastamiseen ja sen organisointiin. Urheiluseurat järjestävät ohjattua harrastustoimintaa eri urheilulajeissa. Sosiaaliseen kanssakäymiseen perustuva,

liikuntaseurojen ulkopuolella tapahtuva liikuntaharrastaminen esimerkiksi kaveriporukassa, ilmentää liikunnan sosiaalista ulottuvuutta. Liikunnan tuottaminen liitetään liikuntasuhteen muihin osa-alueisiin kansalaistoimijuuden kautta. Kansalaistoimintaan osallistumisella on yhteys korkeampaan omaehtoiseen liikunta-aktiivisuuteen ja penkkiurheiluinnoikkuteen. (Koski 2004, 202.)

4. Tutkimuksen toteutus

Mielenkiintomme tutkittavaa ilmiötä kohtaan heräsi kandidaatin tutkielman jälkeen. Tutkimme kandidaatin tutkielmassa luokanopettajaopiskelijoiden käsityksiä liikunnan oppilasarvioinnin kannalta. Halusimme jatkaa tutkimustyötä aiheen parissa ja lähteä selvittämään millaisia käsityksiä luokanopettajilla ja liikunnanopettajilla on liikunnan oppilasarvioinnista.

Haluamme tutkia aihetta liikuntasuhteen muovautumisen kannalta. Koemme, että aiheemme on ajankohtainen eikä siitä ole vielä tutkimustietoa, varsinkaan liikuntasuhteen ja oppilasarvioinnin yhteydestä. Liikunnan oppilasarviointi on muuttunut viime opetussuunnitelmasta (POPS2004) merkittävästi.

Aloitimme tutkimusprosessin syksyllä 2019. Ryhdyimme kartoittamaan aiempaa tutkimustietoa aiheesta ja luomaan tutkimuksellemme teoreettista viitekehystä. Liikunnan oppilasarvioinnista on tehty aiemmin paljon tutkimusta. Opetussuunnitelmien muutoksien vaikutuksista ja niihin liittyvistä ennakkonäkemyksistä ja -käsityksistä on tehty tutkimuksia jonkun verran. Liikuntasuhdetta on tutkittu vähäisesti ja liikuntasuhteen muovautumista koulun tasolla on käsitelty tutkimuksissa hyvin niukasti.

Tutkimuksemme tutkimuskysymykset rakentuivat aiheen teoratiedon karttuessa. Haastatteluita aloimme valmistelemaan 2019 loppuvuodesta. Kaikkien haastateltavien kanssa oli sovittu tapaamiset, mutta lopulta pääsimme tekemään kasvokkain vain kaksi haastattelua. Kevään aikana levinnyt COVID -19 pandemia esti sovitut haastattelut. Lopulta pääsimme kuitenkin toteuttamaan loput haastattelut etänä puhelimitse.

Haastattelujen litterointi tapahtui kevään ja kesän 2020 aikana. Syksyllä 2020 aloitimme analyysiprosessin. Analyysiprosessin jälkeen pääsimme aloittamaan tulosten kirjoittamista marraskuussa 2020.

4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, millaisia käsityksiä liikuntaa opettavilla opettajilla on oppilasarvioinnista liikunnassa ja sen mahdollisesta vaikutuksesta oppilaan liikuntasuhteeseen. Täten tutkimuskysymykseksemme ovat:

Millaisia käsityksiä opettajilla on liikunnan oppilasarvioinnista?

Tutkimuskysymystämme täydentävät alakysymykset ovat:

Kokevatko opettajat liikunnan arvioinnilla olevan vaikutuksia oppilaan liikuntasuhteeseen? Jos kokevat, niin miten?

Kokevatko opettajat ongelmia tämän hetken oppilasarvioinnin sisällöissä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa? Jos kokevat, niin millaisia?

Millä tavoilla liikunnan oppilasarviointia voitaisiin kehittää tulevaisuudessa opetussuunnitelman tasolla?

4.2 Fenomenografia

Tutkimusotteeksemme valitsimme fenomenografian, koska sen keinoin voidaan tutkia, että miten maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa. Fenomenografialla voidaan kartoittaa ihmisten erilaisia käsityksiä, kokemuksia ja ymmärrystä tutkimuksen alla olevasta ilmiöstä. (Marton 1988.) Lisäksi fenomenografialla tutkitaan, miten ilmiö rakentuu ihmisten tietoisuudessa.

Fenomenografia ei ole pelkkä tutkimus- ja analyysimenetelmä vaan se ohjaa koko tutkimusprosessia. (Huusko & Paloniemi 2006, 163.)

Koimme, että fenomenografinen tutkimusote tuo esiin parhaiten aineistosta nousevia merkityksiä, jotka vastaavat tutkimuskysymystämme. Tarkastelemme liikuntaa opettavien luokanopettajien ja liikunnan aineopettajien kokemuksia ja käsityksiä liikunnan oppilasarvioinnista ja liikuntasuhteesta. Tutkittavat ilmiöt, eli liikunnan oppilasarviointiin ja liikuntasuhteeseen liittyvät käsitykset, ovat luonteeltaan sen tyyppisiä, että jokaisella opettajalla on erilaisia näkökulmia asioihin. Jokaisen opettajan käsitykset ilmiöistä rakentuvat heidän ainutlaatuisten kokemusten ja taustansa pohjalta, jolloin on ilmeistä, että täysin identtisiä käsityksiä ilmiöistä ei ole.

Fenomenografia on saanut osakseen kritiikkiä siitä, että sen tulokset ovat heikosti yleistettävissä. Tämä johtuu siitä, että fenomenografiassa tutkitaan ihmisten kokemuksia ja käsityksiä erilaisista ilmiöistä, joissa ihmisten väliset kokemus- ja käsityserot voivat olla suuria. Fenomenografisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohteena on ihmisen arkiajattelu tieteellisen totuuden etsimisen sijasta. Tämä johtaa fenomenografisen tutkimuksen tutkimustulosten suureen varianssiin. (Metsämuuronen 2009, 240–242; Niikko 2003, 29.) Fenomenografian tutkimuskohteena olevat ihmisten yksilölliset käsitykset ovat aina henkilökohtaisia ja subjektiivisia (Niikko 2003, 16), minkä vuoksi aineistosta korostuneet merkitykset eivät ole yleistettävissä. Yleistettävyyden puute on laadullisen tutkimuksen kentällä ominaista. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa saadaan syvällisiä tuloksia, mutta ne eivät ole laajasti yleistettävissä. Kvantitatiivinen tutkimus taas tarjoaa luotettavia ja yleistettäviä tuloksia, mutta tulokset ovat luonteeltaan pinnallisia. (Alasuutari 2011, 231.)

Fenomenografialla tutkitaan ihmisten kontekstiin sidonnaisia näkemyksiä ja käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Tämän vuoksi tuloksien yleistettävyys on vaikeaa. Jokainen yksilö omaa yksilöllisiä käsityksiä erilaisista ilmiöistä ja niiden muokkautumiseen vaikuttaa aina yksilön ympäristö ja erilaiset kokemukset elämässä. Täten jokaisen yksilön ainutlaatuiset käsitykset ovat kokemusperäisiä, suhteellisia ja kvalitatiivisia. Fenomenografinen tutkimus antaakin kuvaa juuri

näistä yksilöiden ainutlaatuisista käsityksistä ja pyrki tuomaan ne esille autenttisina. (Marton 1988, 146.)

4.3 Aineiston hankinta: Teemahaastattelu

Aineisto hankittiin kevään 2020 aikana. Olimme sopineet kymmenen haastattelua kouluille ympäri Suomen. Tarkoituksemme oli haastatella kultakin koululta yhtä liikunnanopettajaa ja yhtä liikuntaa opettavaa luokanopettajaa. Pääsimmekin tekemään kaksi haastattelua helmikuussa 2020 eräälle koululle, jossa haastateltavana oli yksi liikunnanopettaja ja yksi liikuntaa opettava luokanopettaja. Pian ensimmäisten haastattelujemme jälkeen alkoi COVID-19 pandemia, minkä takia jouduimme perumaan kaikki loput haastattelut.

Kasvotusten tehtävien haastatteluiden perumisen jälkeen aloimme tiedustelemaan kouluilta mahdollisuutta toteuttaa haastattelut etänä. Ymmärrettävästä syystä opettajat ja koulut olivat hyvin kiireisiä kevään aikana täysin uuden tilanteen kohdatessa ja osa aiemmin jo haastatteluun suostuneista opettajista vastasi kielteisesti uuteen haastattelupyyntöön. Saimme kuitenkin toteutettua lopulta yhteensä kuusi haastattelua poikkeuksellisesta keväästä huolimatta. Haastattelut olivat antoisia ja haastateltavat vastasivat haastatteluissa niin laajasti ja syvällisesti, että pystyimme lähtemään aineiston analyysiin, vaikkemme saaneet alkuperäisen suunnitelman mukaista kymmentä haastattelua tehtyä.

Haastateltavamme olivat liikuntaa opettavia luokanopettajia ja liikunnan aineopettajia. Haastattelimme kolmea luokanopettajaa ja kolmea liikunnan aineopettajaa. Opettajat olivat kolmelta eri koululta, joista yksi koulu sijaitsee Lapissa, yksi Keski-Suomessa ja yksi Länsi-Suomessa. Yksi kouluista oli pienellä paikkakunnalla sijaitseva pienehkö koulu ja kaksi muuta koulua olivat kaupungissa sijaitsevia isompia kouluja. Opettajilla oli takanaan erimittaisia työuria, mutta kaikki opettajat olivat tehneet opetustyötä vähintään viiden vuoden ajan.

Valitsimme teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska koimme sen tarjoavan haastateltaville mahdollisuuden vastata haastattelun teemoihin laajasti ja syvästi. Teemahaastattelu myös mahdollistaa haastateltavien yksilöllisten näkemyksien ja subjektiivisten käsityksien vertailun, joka luo kiinnostavaa diskurssia haastateltavien vastausten välillä. Kyseisten diskurssien tarkastelu nostaa esiin sen, että tutkittavia ilmiöitä voi ymmärtää monesta eri näkökulmasta. Tämä avaa tutkittavien ilmiöiden monimuotoisuutta. Kokonaisvaltaisella näkökulmien tarkastelulla ja vertailulla pyritään luomaan mahdollisimman kattava kuvaus tutkittavien ilmiöiden monimuotoisuudesta. Lisäksi pyritään tuomaan esille kattavasti toisiaan täydentäviä, erottavia ja korostavia näkemyksiä. Diskurssia tarkastelemalla saadaan selville erilaisten vastausten taustalla potentiaalisesti vaikuttavia asioita ja ymmärtää vastausten eroja ja niihin johtavia syitä.

Haastattelu on keskustelua, jolla on ennalta määrätty tarkoitus. Haastattelun tavoitteena on aina kerätä tietoa haastateltavalta, jolla pyritään ratkaisemaan tutkimuksen tutkimuskysymykset. Teemahaastattelu on haastattelun muoto, jota pidetään yleisesti avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun välimuotona. Teemahaastattelua onkin kuvattu puolistrukturoiduksi tai puolistandardisoiduksi haastatteluksi. (Hirsijärvi & Hurme 1982, 25–26, 35–36.)

Teemahaastattelussa haastattelutilanne rakentuu teemojen mukaan, jotka ovat ennalta määriteltäviä. Tämä vapauttaa haastattelutilannetta tutkijan näkökulmasta ja antaa tutkijalle mahdollisuuden reagoida haastattelutilanteen etenemiseen ja muovata haastattelua sen perusteella. Tarkkojen kysymyksien varaan suunniteltu, tiukemmin strukturoitu haastattelu rajaa haastattelun aikaista intuitiivista reagoitua, kun haastattelu on suunniteltu eteneväksi tarkan rungon mukaan. Teemahaastattelu pohjautuu teemoihin, jotka on muodostettu tutkimuksen teoreettisesta viitekehystä. Nämä antavat tutkijalle vapauksia haastattelutilanteessa, mutta rajaavat tutkimusta sopivasti, jolloin saadaan relevantteja vastauksia tutkimuskysymyksiä kannalta. (Hirsijärvi & Hurme 1982, 25–26, 35–36.)

Teemahaastattelu korostaa sitä, että haastattelussa on löydettävä tutkimuksen kannalta merkittäviä ja hyödyllisiä kysymyksiä. Haastattelutilanteessa oikein valitut kysymykset antavat tutkimuksen kannalta parhaita vastauksia. Joillakin haastateltavilla voi olla enemmän kerrottavaa haastattelun toiseen osa-alueeseen kuin toisilla. Tällöin voidaan syventyä haastateltavan kanssa aihealueeseen, johon hänellä on paljon annettavaa tutkimuksen kannalta. Lopulta kaikkien haastatteluiden jälkeen saadaan laajat vastaukset kaikkiin tutkimuksen osa-alueisiin. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 48; Tuomi & Sarajärvi 2003, 77–78.)

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston valmistuttua aloimme selvittämään, millainen aineiston analyysimenetelmä sopii parhaiten aineistomme käsittelyyn. Aineisto muodostui melko laajaksi, kvalitatiiviseksi aineistoksi, jossa on paljon erilaisia merkityksiä. Aineistomme koostui haastatteluista, joista tuli esille erilaisia käsityksiä ja näkemyksiä tutkittavista ilmiöistä. Koimme, että fenomenografinen analyysimenetelmä sopisi parhaiten käsittelemään aineistostamme nousevia ilmiöitä, koska sen tarkoitus on vastata ihmisen ajatteluun ja oppimiseen liittyvien osa-alueiden kysymyksiin (Marton 1988, 141).

Fenomenografinen aineiston analyysimenetelmä keskittyy tutkimaan käsitysten eroavaisuuksia. Aineistoa tarkastellaan kahdessa eri tasossa. Ensimmäisen tason aikana pyritään hahmottamaan haastateltavien erilaiset tavat ymmärtää ja käsitellä tutkittavaa ilmiötä tai kohdetta. Seuraavalla tasolla tulkintaa aineistosta pyritään syventämään. Pyrimme tulkitsemaan haastateltavien käsityksiä ja käsitysten merkityssisältöjä tutkimusilmiön kontekstissa. Lisäksi toisessa vaiheessa pyritään tarkastelemaan miten ilmiön sisällön merkitykset näyttäytyvät erilaisten käsityksien varjossa. (Rissanen 2006.) Haastateltaviemme tärkeimmät käsityksiä muokkaavat asiayhteydet olivat haastateltavien samaa koulutus liikunnan opettamisesta ja opetustyössä saadut henkilökohtaiset kokemukset.

Fenomenografisen aineistoanalyysimenetelmän tarkoitus on löytää aineiston rakenteelliset erot. Rakenteelliset erot selkeyttävät käsitysten ja merkitysten suhdetta tutkittavaan ilmiöön. Löydettyjen erojen perusteella rakennetaan merkitysyksiköt, jotka kuvaavat tutkittavaa ilmiötä. Merkitysyksiköt ovat rajattuja näkökulmia, joiden kautta ilmiötä voidaan ymmärtää. Merkitysyksiköitä voidaan vertailla keskenään, mikä kuvaa ilmiön näyttäytymistä aineistossa. (Marton 1988, 149.)

Joukko merkitysyksiköitä muodostaa kuvauskategorian, joka antaa yhden näkökulman, josta tutkittavaa ilmiötä voidaan tarkastella. Kuvauskategorioiden kautta muodostuu ne erilaiset näkökulmat, joiden kautta tutkimuksen ilmiötä voidaan ymmärtää. Kuvauskategoriat muodostavat kuvauskategoriasysteemin, jonka kautta voidaan muodostaa yhtenäinen kuva tutkittavasta ilmiöstä. (Huusko & Paloniemi 2006, 166–167.)

4.5. Tutkimuksen eettiset lähtökohdat

Tutkielmassamme pyrimme noudattamaan mahdollisimman hyvin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvistä tieteellisistä käytännöistä (TENK 2012, 6–7). Tämän lisäksi olemme keskittyneet tarkkuuteen ja huolellisuuteen jokaisessa työvaiheessa. Pyrimme raportoimaan saamamme tulokset selkeästi, avoimesti ja mitään muuttamatta.

Keräsimme tutkimuksen aineiston teemahaastatteluilla, joihin liittyy omat eettiset periaatteensa. Haastattelutilanne oli käyty haastateltavien kanssa läpi etukäteen, jotta haastateltavat ovat voineet valmistautua tilanteeseen. Haastattelun aihe oli kerrottu haastateltaville etukäteen, ja heillä oli mahdollisuus kysyä meiltä etukäteen asioita, jotka olivat heitä mahdollisesti askarruttaneet. Olemme kertoneet haastateltaville sen, miten heidän haastatteluitaan tullaan käsittelemään ja miten varmistamme aineiston turvallisen ja eettisen tarkastelun kestävän käsittelyn.

Pohdimme tutkimuksen aikana omaa asemaamme tutkittavaa ilmiötä kohtaan ja sen merkitystä tutkimusprosessin kannalta. Olemme molemmat liikuntamyönteisiä ihmisiä ja olemme aktiivisesti mukana liikunnan monipuolisessa maailmassa. Tämä asettaa haasteen sille, miten pystymme käsittelemään aineistoa tasapuolisesti ja neutraalisti.

Kuitenkin tiedostimme tämän jo tutkimuksen alkuvaiheilla ja olemmekin aktiivisesti pyrkineet siihen, että omat taustamme eivät vaikuttaisi tutkimuksen rakentumiseen ja omiin tulkintoihimme tuloksista. Esimerkiksi olemme pohtineet erilaisten kokemusten ja taustojen vaikutusta liikuntasuhteeseen. Lähtökohtaisesti liikuntamyönteiset ihmiset, kuten me, kokevat liikuntatuntien tapahtumat pääsääntöisesti positiivisesti. Negatiivisesti liikuntaan suhtautuvat ihmiset saattavat kokea samat tilanteet päinvastoin. Olemme pyrkineet huomioimaan omassa analyysissämme kaikki tavat suhtautua liikuntaa kohtaan ja asettumaan erilaisten oppilaiden asemaan.

Pyrimme esittelemään ja käsittelemään jokaisen näkemyksen sellaisenaan ilman että olisimme sitä itse alkaneet muokkaamaan tai peittelemään. Olemme tavoitelleet neutraalisuutta tuloksia tarkastellessamme ja esitellessämme. Tutkimus on pyritty tekemään siten, että jokainen vastaus on ollut meille yhtä arvokas ja olemmekin pyrkineet käsittelemään jokaista vastausta tasa-arvoisesti. Tutkimuksen validiteetin kannalta onkin merkittävää, että jokaisen vastaajan ääni kuuluu aineistossa tasavertaisesti. Emme ole muunnelleet heidän vastauksiaan ja olemme käsitelleet kaikki vastauksia tasapuolisesti ja totuudenmukaisesti.

Tutkimuksemme haastatteluaineisto jäi suunniteltua pienemmäksi, kuuden haastattelun kokoiseksi. Osasyynä tähän oli COVID -19-pandemian vaikutukset tutkimuksemme haastatteluvaiheeseen. Lähes kaikki sovitut haastattelut peruuntuivat ja jouduimme turvautumaan erilaisiin haastattelumenetelmiin fyysisten kontaktien vähentämiseksi. Saimme kuitenkin lopulta tehtyä osan suunnitelluista haastatteluista etäyhteyksin, vaikka moni koulu ilmaisikin, ettei ole halukas tässä tilanteessa osallistumaan haastatteluun.

Lähdimme toteuttamaan tutkimusta alkuperäistä suunnitelmaa pienemmällä haastatteluaineistolla, koska toteuttamamme haastattelut olivat laajoja ja

saimmekin pienestä otannasta paljon tietoa. Valitsemamme tutkimusmenetelmä on luonteeltaan sellainen, ettei sillä yleensä saada laajoja, yleistettävissä olevia tuloksia. Tulokset ovat luonteeltaan ilmiöitä kuvailevia, ja niillä pyritään ymmärtämään tutkittavan ilmiön ilmenemistä tutkimusjoukossa.

Lähtiessämme toteuttamaan tutkimusta liikuntasuhteen ja oppilasarvioinnin välisestä yhteydestä, jota ei ole tutkittu aikaisemmin, halusimme tehdä kartoittavan tutkimuksen ilmiöstä ja sen esiintymisestä. Fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena ei ole saavuttaa laajasti yleistettävissä olevaa tutkimustietoa vaan kartoittaa ihmisten käsityksiä, kokemuksia ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä (Marton 1988).

5. Liikunnan oppilasarviointi

Liikunnan oppilasarviointia tutkimme teemahaastattelumme ensimmäisessä osiossa (ks. Liite 1). Halusimme selvittää tässä osiossa millaisia käsityksiä ja kokemuksia opettajilla oli liikunnan oppilasarvioinnista ja sen muutoksista. Analyysin eteneminen on kuvattu oheiseen taulukkoon.

Taulukko 1. Liikunnan oppilasarvioinnin analysointi.

Kuvauskategoriasysteemi	Liikunnan oppilasarviointi		
Kuvauskategoria	Muutos ja niiden perusta	Ongelmallisuus	Tehtävät ja niiden perusta
Merkitysyksiköt	<ul style="list-style-type: none"> - Oppilaslähtöisyys - Arvioinnin monimutkaistuminen - Arviointiperinteen muuttuminen - Oppilasarviointi on muuttunut POPS:n tasolla - Kaikilla mahdollisuus saada hyvä numero - Negatiivinen kokemus liikunnasta - Liikunnallisuuden positiivisten arvojen ja liikunnallisen elämäntavan korostaminen - Ei suurta muutosta 	<ul style="list-style-type: none"> - Arvioinnin ja sen kriteerien monimutkaistuminen - Tasapuolisuus todella vaikeasti saavutettava - Konkreettisuuden puute - Oppilasarvioinnin kriteerien liian tiuha muuttuminen - Ei näe ongelmalliseksi 	<ul style="list-style-type: none"> - Yksilöllisen liikuntasuhteen löytäminen ja siihen kehittyminen - Arvioida oppilas tietylle tasolle, mm. jatko-opintoja ajatellen - Oppilas löytää liikunnalliset vahvuutensa ja kehityskohteensa

5.1. Oppilasarvioinnin tehtävä

Tiedustelimme haastateltavilta liikunnan oppilasarvioinnin tehtävästä. Vastauksista korostuu oppilaan kannustaminen liikunnallisen elämäntavan löytämiseen. Opettajat ajattelevat, että oppilaalle pystytään tarjoamaan liikunnasta positiivisia kokemuksia, jotka motivoisivat oppilasta liikkumaan myös koulun liikuntatuntien ulkopuolella. Positiiviset liikuntakokemukset lisäävät kiinnostusta liikunnan maailmaan ja antavat liikunnasta positiivisia merkityksiä (Koski 2004, 196). Tutkimusten mukaan koululiikunnasta saaduilla kokemuksilla ja arvosanoilla on ollut vaikutusta liikunnallisen elämäntavan muotoon aikuisiällä. Mitä parempi arvosana on saatu koululiikunnasta, sitä paremmiksi yksilöt ovat arvioineet itsensä liikkujina ja sitä aktiivisempia he ovat liikkumaan aikuisiällä. Vastaavasti alhainen liikuntanumero on taas yhteyksissä vähäiseen liikunnallisuuteen tai alhaisempaan liikuntaharrastuneisuuteen ja sen vaikutus oppilaan liikunnallisuuteen on lannistava. (Ks. Huisman 2003; Malmberg 2004; Tammelin 2003; Penttinen 2003.)

...saatais kaikille löydettyä semmonen liikunnallinen elämäntapa...

(Haastateltava 1)

...liikunnan oppilasarvioinnin pitäis olla semmosta et se kannustais meidän lapsia enemmän liikkumaan... suomalaiset lapset ja nuoret liikkuu aivan liian vähän. (Haastateltava 6)

Kyllähän sen tehtävä on kannustaa sitä nuorta siihen, et mähän en ajattele vaan numeroa, vaan palautetta tunneilta, ku mähän annan koko ajan sitä arvioita, niinku joka liikuntatunti sille oppilaalle et kyllähän mä sillä yritän kannustaa sitä oppilasta liikkumaan. (Haastateltava 4)

Arvioinnin tehtävänä on määrittää oppilaan edellytyksiä ja ansioita. Arviointi pohjautuu aina ennalta määriteltyihin tavoitteisiin ja oppilaan toimintaa vertaillaan näihin tavoitteisiin. Arviointitiedon pohjalta oppilaat suunnittelevat suuntautumistaan jatko-opintoihin ja tulevaisuuden urapolkuihin. Arviointi on merkittävässä roolissa ohjaamassa oppilaita tulevaisuuden uravalinnoissa. (Ks. Atjonen 2007, 19–20; Virta 1999, 3.)

...sitä nii numeroakin, kun ajatellaan jatkosuunnitelmia oppilaalle, mihin ne hakeutuu, niin se numerokin tietysti jollekin alalle se merkkää. (Haastateltava 3)

Oppilasarvioinnin kannustavuus ohjaa oppilaita löytämään yksilöllisen suhtautumisen liikuntaa kohtaan. Arviointi auttaa oppilaita löytämään itsensä liikkujina. Oppilaan suhde liikuntaan alkaa muodostumaan jo varhaislapsuudessa ja kouluikäisenä muun muassa koulun liikuntatunneilla. Kyseisillä oppitunneilla oppilas pääsee tutustumaan erilaisiin liikuntalajeihin ja -muotoihin, joista hänellä ei ole ollut ehkä kokemusta koulun ulkopuolelta. Koulun liikuntatunneilla myös oppilas kohtaa viimeistään liikunnan vertailevan luonteen (Koski 2004, 195–196). Oppilaan kohdatessa koululiikunnan vertailevan luonteen oppilas voi passivoitua liikkujana, jos hän ei ole aiemmin joutunut vertailemaan omia suorituksiaan muihin ikäisiinsä. Oppilas voi kokea tämän vuoksi alemmuuden tunteita muita oppilaita kohtaan, mikä johtaa negatiivisiin näkemyksiin liikuntaa kohtaan. (Vanttaja ym. 2017, 99–100.)

...toisaalta itsetunnon parantumiseen, et se oppilas saa tietoa omasta itsestään ja saa tietoa omista taidoistaan... et millainen liikkuja hän on ja ehkä löytää itsensä liikkujana. (haastateltava 4)

Oppilasarvioinnin tehtävä nähdään selkeästi olevan oppilaiden kannustaminen liikuntaa kohtaan. Lisäksi liikunnan tehtävänä nähdään positiivisten kokemusten

ja monipuolisten liikuntalajien kokeilemismahdollisuuksien tarjoaminen oppilaille. Oppilasarvioinnin muutokset on tehty palvelemaan mahdollisimman hyvin oppiaineen oppilasarvioinnin tavoitteita.

5.2. Oppilasarvioinnin muutokset

Suurin osa opettajista kokee liikunnan oppilasarvioinnin sisältöjen muuttuneen vuosien saatossa. Ainoastaan yksi haastatelluista opettajista kokee, ettei liikunnan oppilasarvioinnin sisällöt ole muuttuneet merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana.

En mä kovin suuria muutoksia näe, että 25 vuotta karkeasti oon toiminut luokanopettajana elikkä arvioinu alakoululaisia ykkösestä kutosluokkaan liikunnan suhteen. En siinä suuria muutoksia kyllä näe. (Haastateltava 3)

Suurin opetussuunnitelman muutos on oppilasarvioinnin lajipainotteisuuden poistuminen. POPS2004 ja POPS2014 välinen muutos liikunnan oppilasarviointia käsittelevissä sisällöissä on merkittävä. POPS2004 määrittelee oppilasarvioinnin kohteeksi erilaisten lajitaitojen hallinnan. Esimerkiksi oppilasarvioinnin kriteerit arvosanalle kahdeksan sisältävät mainintoja lajitaidoista voimistelun, musiikkiliikunnan, luistelun, hiihtämisen ja uinnin osalta. Lisäksi osiossa listataan perusliikunnan taidoista juokseminen, hyppääminen ja heittäminen. (POPS2004, 249.) POPS2014 taas määrittelee arvosanan kahdeksan kriteereiksi muun muassa havaintomotoristen taitojen harjaannuttamisen ja välineenkäsittelytaitojen vahvistamisen ja soveltamisen (POPS2014, 276).

...näitä tuota niin lajikohtasia taitoja muistaakseni niitten painotusta vähennettiin opetuksessa. (Haastateltava 3)

Ennenhän painotettiin niitä taitoja enemmän... niin nyt tuntuu enemmän et, kunhan oot siel paikalla ja asenne on kohdillaansa nii se on se juttu...

(Haastateltava 5)

Oppilasarvioinnissa tuntikäyttäytymisen ja tuntiaktiivisuuden painottaminen on korostunut. POPS2014 korostaa fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn sisällöissä tuntikäyttäytymiseen liittyviä sisältöjä enemmän kuin edeltävä opetussuunnitelma. POPS2014 listaa tuntikäyttäytymiseen ja -toimintaan liittyviä kriteereitä neljä kappaletta kymmenestä arvosanaan vaikuttavasta kriteeristä, kun taas POPS2004 määrittelee tuntikäyttäytymiseen ja -toimintaan liittyviä kriteerejä kaksi kappaletta kahdestatoista. (Ks. POPS2004, 250; POPS2014, 276.)

...arviointi on vähän sellaista, että puhutaan siitä, että miten suorittaa tunnilla, miten on läsnä, miten ottaa muut huomioon. (Haastateltava 1)

...nyt nyky POPS:han on tavallaan korostunut se asenne ja yrittäminen.”

(Haastateltava 2)

”...nyt tuntuu enemmän et, kunhan oot siel paikalla ja asenne on kohdillaansa nii se on se juttu... (Haastateltava 5)

Summatiivisen arvioinnin käyttö on vähentynyt oppilasarvioinnissa. Ennen arvosana tuli puhtaasti summatiivisten mittareiden, kuten kuntotestien ja lajitaitojen perusteella. Summatiivisen arvioinnin keinot arviointitilanteissa ovat korvautuneet formatiivisen arvioinnin keinoilla. Arviointikeskustelut ja oppilaiden itse tekemät formatiiviset arvioinnit eli itsearviointit ovat korvanneet summatiivista arviointia. Summatiivista arviointia kritisoidaan muun muassa sillä,

että sen kautta saadun arvosanan sisältö jää yleensä oppilaalle mysteeriksi. Opettajien ajatukset kuvaavat arviointikulttuurin muutosta.

Siinä missä ennen luotettiin ulkoiseen ja toisen tekemään arviointiin ja arvioinnin kvantitatiivisuuteen eli mitattavuuteen, nykyisin arviointimenetelmät ovat muuttuneet kvalitatiivisempaan suuntaan. Kvalitatiivisessa arvioinnissa arvioinnin kohde on oppilaan yksilöllinen ja jatkuva kehitys. Oppilas halutaan tuoda aktiiviseksi tekijäksi arvioinnissa. (Atjonen 2007, 23–24.)

...rupesin käymään niitä arviointikeskusteluja just sen takia et tavallaan... sitä jäläkipyykkiä ei tuu... (Haastateltava 2)

...oppilas tietää mitä se on. Miten se on suoriutunu ja mitä vois vielä kehittää ja mitä parantaa, että ei se kuitenkaan se pelkkä numero sinänsä ei kerro sitä, että tuota mitä oisin voinu tehdä toisin. (Haastateltava 2)

Liikunnan oppilasarvioinnin muutokselle löytyy sitä selittäviä taustatekijöitä. Taustalla vaikuttaa yhteiskunnalliset tavoitteet koululiikunnalle, yleisen arviointikulttuurin muutos ja yhteiskunnallisten arvojen muuttuminen. Muutoksen vastaanottaminen pohjautuu siihen, miten hyvin muutos vastaa opetustyön sen hetkisiin tarpeisiin.

5.3. Muutoksen taustat

POPS:n muutoksen taustalla on yhteiskunnallisia ja oppilaskohtaisia syitä. Yleisten liikuntatottumusten muutokset ovat syynä tapahtuneelle muutokselle. Jatkuva kehitys lasten liikkumattomuudessa on herättänyt huolta jopa valtakunnallisella tasolla. Pitkään jatkunut liikkumattomuus lasten kohdalla on johtanut siihen, että lasten kuntoerot ovat kasvaneet, ylipainoisuus on lisääntynyt

ja fyysiset ominaisuudet ovat heikentyneet (ks. Huotari 2004). Riittävän liikunta-annoksen saaminen päivittäin onkin osa päivittäistä terveydestä huolehtimista. Koululiikunnasta saadut positiiviset kokemukset onkin koettu merkittäväksi tekijäksi lasten elinikäisen liikunnallisen elämäntavan omaksumiseksi. (Soini 2006, 11.)

...varmaan siinä on semmone lasten ja nuorten liikkumattomuus...

(Haastateltava 5)

...se on selkee asia tässä, kun siitä on vuosia puhuttu, että suomalaiset lapset ja nuoret liikkuu aivan liian vähän... (Haastateltava 6)

...saatais liikunnan kipinä, kipinä syttymään ja ennen kaikkea säilymään sitten kouluvuosien jälkeen. (Haastateltava 3)

Haastateltavat myös ilmaisevat huolensa lasten yleisestä liikkumattomuudesta. Tutkimusten mukaan lasten vapaa-ajan liikunnan määrä on vähentynyt jatkuvasti ainakin viime vuosikymmenten ajan. Ainoastaan viidesosa 11–16 vuotiaista suomalaisista lapsista liikkuu suositeltavalla tasolla (Kokko ym. 2015, 20; Currie ym. 2010, 129–132). Lapsuuden ja nuoruuden liikunta-aktiivisuuden ja liikunnan harrasteisuuden nähdään ennustavan liikuntaan suhtautumista aikuisiässä. Täten liikunnallinen elämäntapa olisi hyvä omaksua jo lapsuusiässä. (Tammelin ym. 2008, 51–55.)

...kuitenki tiedetään et on niitä ketkä harrastaa vähän sitä liikuntaa ja kaikiltaki tiedetään et on sellanen omaehtoinen, pihapelit ja semmoset jääny vähemmälle.

(Haastateltava 5)

Oppilasarvioinnin muutoksen taustalla on sen muuttuminen oppilaslähtöisempään ja -ystävällisempään suuntaan: Haastateltavat 3 ja 6 ilmaisevat, että liikunnan positiivisten arvojen korostaminen on helpompaa arvioinnin muuttuessa oppilasystävällisemmäksi. Oppilas toimii opetuksessa niin itsenäisesti kuin yhteistyössä muiden kanssa aktiivisena tavoitteiden asettajana ja ongelmien ratkaisijana.

Saatais vähän paremmaks sitä fiilistä lasten liikkumisen osalta mutta tuota niin, näkisin et niistä kylmistä numeroista pelkästään on tultu vähän parempaan suuntaan et on niinku semmonen, oppilaslähtöstä ehkä enemmän se arviointi...
(Haastateltava 6)

...että se tiedetään liikunnan tärkeys ja merkitys ihmisten hyvinvoinnille koko elinkaaren aikana..., että se liikunta kulkis siinä sitten elämässä mukana kaiken tasosilla ja taitosilla liikkujilla. (Haastateltava 3)

Opetuksen yleinen oppimiskäsityksen muutos nähdään myös syynä oppilasarvioinnin muutokselle. Oppimiskäsityksen muuttuessa konstruktivistisesta oppimiskäsityksestä sosiokonstruktivistiseen oppimiskäsitykseen, oppilas itse tuodaan aktiivisempaan rooliin arviointia toteutettaessa.

POPS2014 on laadittu oppimiskäsityksen pohjalle, jonka tarkoitus on pitää oppilasta aktiivisena toimijana. Oppimiskäsityksen mukaan oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten opetusryhmän oppilaiden ja opettajien kanssa. Oppiminen on tekemistä, ajattelemista, suunnittelua ja tutkimista yksin ja yhdessä ja näiden arviointia. (POPS2014, 17.)

... arvioinnissa tulee näkyä et se oppilas ei oo semmonen passiivinen vastaanottaja ja seuraaja niinku tunneille, mutta myös siihen arviointiin. Kyllä se oppimiskäsitys siellä taustalla niin ku mun mielestä on. (Haastateltava 4)

Liikunnan oppilasarvioinnin taustalla nähdään vaikuttavan yleisten liikuntatottumusten muutos. Koululiikunnalla pystytään vaikuttamaan oppilaiden positiiviseen suhtautumiseen liikuntaa ja sen harrastamista kohtaan. Toisaalta huonoilla kokemuksilla koululiikunnasta voi olla oppilaiden liikunnallisuutta passivoiva vaikutus. Opettajan on tärkeää tiedostaa omien arviointimenetelmien vaikutus oppilaiden suhtautumiseen liikuntaa kohtaan.

5.4. Opettajien näkemykset liikunnan oppilasarvioinnin muutoksesta

Haastateltavat tuovat esiin kriittisiä näkökulmia uusimman opetussuunnitelman arviointikriteereitä kohtaan. Opettajat ilmaisevat huolensa siitä, miten löyhästi oppilas voi saavuttaa hyvän arvosanan liikunnasta. Lisäksi he kritisoivat kuntotekijöiden sivuuttamista arvioinnissa. Muutoksen taustalla nähdään vaikuttavan arvioinnin muokkaaminen keinotekoisesti tasa-arvoisemmaksi. Oppilaille ei haluta tuottaa mielipahaa antamalla heille huonoa arvosanaa heikon liikunnallisuuden ja heikon fyysisen jaksamisen takia. Opettajat pohtivat, että näkykö nykyisessä POPS:ssa päättäjien omat negatiiviset kokemukset koululiikunnasta siten, että arviointia on ”pehmennetty”.

...siinä on varmaan ollut sellanen kaunis ajatus, että arviointi, et kaikilla olis mahdollisuus saada liikunnasta hyvä numero, vaikka ei harrastaiskaan liikuntaa. (Haastateltava 1)

*...sellanen yleinen suuntaus kaikess tälläses arvioinnis... vähä tällasta
päähänsilittelyä. (Haastateltava 5)*

*...kielteiset liikuntakokemukset on aiheuttaneet sen, että nyt siellä on
päättävissä asemissa niitä, joilla on vanhoja kaunoja sitä liikuntaa kohtaan.
(Haastateltava 1)*

Oppilasarvioinnin muutos nähdään pääosin positiivisena ja tarpeellisena. Suurin osa opettajista kokevat tämänhetkisen oppilasarvioinnin olevan riittävän selkeää ja tasapuolista. Arvioinnin muuttuessa siihen suuntaan, että oppilaiden taitojen lähtötasolla ei ole enää niin suurta merkitystä, on arviointi tasapuolisempaa ja tasa-arvoisempaa.

Arvioinnin keskeisimpiä arvoja ovat arvioinnin reiluus ja oikeudenmukaisuus. Jokaisella oppilaalla tulisi olla mahdollisuus menestyä arvioinnissa hyvin huolimatta arviointimenetelmistä. Arvioinnin tulee olla oppilaita motivoivaa ja arvioinnin tarkastelun kohde tulisi olla oppilaan oppiminen. Oppilasarvioinnin tulisi mitata aitoa oppimista sen sijaan, että oppilasarviointi perustuisi yksittäisissä kokeissa menestymiseen. (Atjonen 2007, 34–36.)

*...et mie oon nähny ihan positiivisena tämän tuotaniin muutossuunnan, että
tuota kun oppilailla on taito taideaineissa kaikissa hyvinkin erilaiset valmiudet ja
taidot niitä tehdä. (Haastateltava 3)*

*...mun mielestä tää tämänhetkinen minkä mukaan nyt mennään ja pitäis mennä,
niin mä nään et se on niinku tähän mennessä minun uralla paras tuota niin
liikunnan osalta. (Haastateltava 6)*

Nykyinen oppilasarviointi herättää myös paljon kritiikkiä. Nykyisen liikunnan oppilasarvioinnin tasapuolisuus nähdään vaikeasti saavutettavissa. Suurimpana ongelmana tasapuolisuuden saavuttamisessa nähdään arviointikriteerien monimutkaisuus. Arviointikriteerit koetaan myös epämääräiseksi.

Arvioinnin reliabiliteetti ja validius ovat arvioinnin kulmakiviä. Arvioinnin tulee mitata arvioitavaa kohdetta luotettavasti ja tarkasti. Lisäksi oppilasarvioinnin tulee olla läpinäkyvää, jotta se ei sisällä ikäviä yllätyksiä tai piilotavoitteita oppilaalle. (Atjonen 2007, 34–36.)

...tasapuolisuus on todella vaikeaa saatava.. niinku et miten me pystytään saamaan semmonen järjestelmä, että me voidaan kategorisoida se tunnilla osallistuminen että se ois kaikille hyvin tasapuoline. (Haastateltava 1)

Haastatteluissa yhtenä kritiikin näkökulmana ilmaistaan myös esiin opetussuunnitelmien liian tiuha muutostahti. Omaksuttuaan uuden arviointimallin opettaja pystyy käyttämään kyseistä arviointimallia muutaman lukuvuoden, kunnes uusi opetussuunnitelma on jo tulossa korvaamaan nykyisen opetussuunnitelman. Esimerkiksi nykyistä vuonna 2014 julkaistua opetussuunnitelmaa on otettu käyttöön asteittain vuodesta 2016 eteenpäin ja sitä on muokattu arvioinnin osalta vuonna 2020 (ks. POPS2014; Opetushallitus).

...en ees muista monesko POPS lie tää meikäläisen uran aikana et ei oikein kerkee oikein käytännössä sitä edellistä aina toteuttaa, kun se uus taas lyö päälle. (Haastateltava 6)

Liikunnan oppilasarvioinnin muutokset jakavat mielipiteitä. Muutoksen puolestapuhujat pitävät oppilasarvioinnin olevan nykyisellään toimiva, koska sillä voidaan huomioida erilaiset oppilaat ja heidän lähtökohtansa. Toisen

näkemyksen mukaan oppilasarviointi on liian ympäröivää ja siltä puuttuu konkreettiset perusteet eri arvosanoille.

5.5. Oppilasarvioinnin muutoksen haasteet

Haastateltavat näkevät arvioinnin monipuolistumisen myös jossain määrin ongelmalliseksi. Arvioinnin kriteerit ovat hyvin väljiä ja tulkinnanvaraisia POPS:ssa. Aiemmissä tutkimuksissa on myös todettu samanlaisia haasteita arvioinnin sisällöissä. POPS:n arviointikriteerien haasteiksi koetaan arvioinnin oikeudenmukaisuus, arviointikriteerien tulkinnanvaraisuus ja opettajien näkemysvirheet oppilaan osaamisesta (Huhtinen 2012, 55; Huhua & Jaatinen 2014, 68–69).

...arviointi on vähän sellaista, että puhutaan siitä, että miten suorittaa tunnilla, miten on läsnä, miten ottaa muut huomioon. Ne ovat hyvin hankalia asioita arvioida jokaisesta, että se ois kaikille tasapuolista. (Haastateltava 1)

...sie pystyt käytännössä perustelemaan arvosanan 9 ja arvosanan 7 samalle oppilaalle niitten kriteerien perusteella melkein ihan miten tahansa. (Haastateltava 2)

Oppilasarvioinnin muutoksien tulee vastata jatkuvasti muuttuviin yhteiskunnan tarpeisiin. Täten on ongelmallista luoda pysyviä arviointimalleja, jotka ovat kestäviä ja jatkuvasti ajankohtaisia arviointityön välineitä. Tulevien POPS:ien haasteiksi muodostuu niiden yksinkertaisuuden tavoittelu uhraamatta arvioinnin monipuolisuutta ja erilaisia oppijoita huomioivien arviointimenetelmien sisällyttämistä.

Oppilasarvioinnin yhdeksi tehtäväksi nostetaan oppilaan ohjaaminen liikunnallista elämäntapaa kohti. Oppilasarviointi tarjoaa mahdollisuuden

opettajalle auttaa oppilasta omaksumaan liikunnallisen elämäntavan ja ohjaamaan oppilasta ymmärtämään millainen liikkuja hän on. Tätä kautta oppilas voi alkaa tiedostamaan oman suhtautumisensa liikuntaa kohtaan.

6. Liikuntasuhde

Tutkimuksemme toisessa osassa tutkimme liikuntasuhdetta ja opettajien käsityksiä siitä. Tutkimme myös opettajien käsityksiä oppilasarvioinnin mahdollisista heijastusvaikutuksista liikuntasuhteen muovautumiseen. Kuvaamme osion analyysin etenemistä alla olevassa taulukossa.

Taulukko 2. Liikuntasuhteen analysointi.

Kuvauskategoriasysteemi	Liikuntasuhde			
Kuvauskategoria	Liikuntasuhteen määrittely opettajan näkökulmasta	Koulu vaikuttajana oppilaan liikuntasuhteessa	Arvioinnin vaikutus oppilaan liikuntasuhteeseen	Liikuntasuhteen vaikutus terveellisten elämäntapojen omaksumiseen
Merkitysyksiköt	<ul style="list-style-type: none"> - Sisäinen motivaatio liikkumiseen - Suhtautuminen liikuntaa kohtaan - Liikunnallisuuden johtavat tekijät - Kodista opittu suhde liikkumiseen 	<ul style="list-style-type: none"> - Liikunnan tuntien toimintatapojen eriyttäminen ja oppilaiden osallistaminen - Tarjotaan mahdollisuuksia kokeilla eri liikuntalajeja ja etsiä itselleen sopiva - Kannustavan ja yrittävän toimintailmapiirin luominen - Liikuntaan liittyvän ahdistuksen/negatiivisuuden syiden selvittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Arviointi voi olla kannustavaa tai lannistavaa - Arvioinnin avaaminen oppilaille tapana motivoida oppilasta - Summatiivinen arviointi koetaan ympärilyöreäksi ja formatiivinen arviointi täsmälliseksi. - Oppilasta voidaan ohjata hahmottamaan itsensä liikkujana 	<ul style="list-style-type: none"> - Opettaja pystyy jossain määrin vaikuttamaan oppilaan liikuntasuhteeseen - Opettaja kokee oppilaan liikuntasuhteen kehittämisen äärimmäisen tärkeäksi.

6.1 Liikuntasuhteen määrittely

Kysyimme haastateltavilta, miten he itse määrittelisivät liikuntasuhde -termin. Haastateltavat näkevät liikuntasuhteen yksilön sisäisenä motivaationa liikkumiseen ja yleisenä asennoitumisena liikuntaa kohtaan. Osalle liikuntasuhde -termi oli uusi tai he eivät olleet määritelleet sitä itselleen aikaisemmin. Opettajat kokevat haasteita määrittää liikuntasuhdetta selkeästi vaikka tiedostavat itse asiassa sen sisällöistä suurimman osan. Nykyisessä opetussuunnitelmassa ei mainita liikuntasuhdetta terminä, vaan sen sisällöt avataan liikunnan oppiaineen sisällöissä ja tavoitteissa. (Ks. POPS2014, 156–159, 305–310.)

Et se liikuntasuhde on mun mielestä se perheen tapa tai siihen tullaan siihen perheen tavan kautta. Et miten se perhe liikkuu ja miten ne lapset saa niitä positiivisia kokemuksia. (Haastateltava 6)

Liikuntasuhde voi olla semmonen et on sellanen oma motivaatio, joka varmaan näkyy tuolla pihalla, omissa leikeissä ja harrastuneisuudessaan.

(Haastateltava 1)

Oppilaan henkilökohtaisella suhteella liikuntaa kohtaan on vaikutusta siihen, millaiseksi liikkujaksi hän kehittyi tulevaisuudessa. Oppilaiden erilaiset suhtautumiset liikuntaa kohtaan vaikuttavat heidän liikunta-aktiivisuuteensa ja liikunnalliseen ulosantiin. Liikuntasuhde jakautuu neljään eri osa-alueeseen: oma liikkuminen, penkkiurheilu, liikunnan tuottaminen ja sportisaatio (ks. Koski 2004). Liikuntasuhteen käsite määriteltiin aineistossa yksilön henkilökohtaisena suhtautumisena liikuntaa kohtaan.

...kuinka suhtautuu yleensä liikkumiseen, kuinka paljon siihen käyttää aikaa, miten mielekkäänä sen kokee, mitä pitää sitten merkityksellisenä siinä omassa liikunnassaan... painottaa sen terveystarkoituksia, joku painottaa sosiaalisia merkityksiä ja joku taas sitten vaan sitä hauskuutta ja nautintoa mitä sitä kautta saa, et sillä on tietysti hyvin monenlaisia vaikutuksia. (Haastateltava 3)

...oma suhde liikuntaan, et miten mä arvostan sitä omaa liikunnallisuutta, kyvykkyyttä liikkua.. se liittyy mun mielestä myös hyvään oloon, terveyteen.. et pidätkö mä tärkeänä sitä, että ensinnäkin omaa hyvinvointia ja näenkö vaikutusta liikunnalla omaan hyvinvointiin ja terveyteen. (Haastateltava 5)

Liikuntasuhde alkaa kehittymään jo varhaislapsuudessa, jolloin lapsi omaksuu kotinsa ja lähiympäristönsä liikunnallisia arvoja ja tapoja. Liikuntasuhde kehittyy ja muokkautuu koko elämänkaaren ajan. Oppilaan saapuessa kouluun, oppilas on muodostanut oman liikuntasuhteensa vahvasti omien liikuntakokemuksiensa perusteella. (Koski 2004, 195.)

Haastateltavat korostavat liikuntasuhteen vahvaa muovautumista varhaislapsuudessa. Oppilaan omaksuessa omanlaisensa liikuntasuhteen, voi opettajalle olla vaikeuksia tuoda koulumaailman tukemia positiivisia näkemyksiä liikuntaa kohtaan. Mitä vanhemmaksi oppilas kasvaa, sitä vaikeampaa on opettajan vaikuttaa oppilaan liikuntasuhteeseen.

...kun miettii yläasteikäisille kun opettaa, tässä vaiheessa ollaan jo auttamattomasti myöhässä. (Haastateltava 2)

Et se liikuntasuhde on mun mielestä se perheen tapa tai siihen tullaan siihen perheen tavan kautta. Et miten se perhe liikkuu ja miten ne lapset saa niitä positiivisia kokemuksia. Et sieltä lapsuudesta se lähtee se liikuntasuhde.

(Haastateltava 6)

Liikuntasuhde nähdään yleisesti näyttäytyvän yksilön liikunnan harrastamisen aktiivisuutena. Koululiikunnan tavoitteena on innostaa oppilaita liikunnalliseen elämäntapaan. Koulu ja opettajat heijastavat omia liikunta-arvojaan oppilaisiin ja ovat osana oppilaan liikuntasuhteen muovautumisessa.

6.2. Koulu ja opettaja toimijoina liikuntasuhteen muovautumisessa

Oppituntien motivaatioilmasto vaikuttaa oppilaiden viihtymiseen liikunnan oppitunneilla. Oppituntien motivaatioilmaston ollessa tehtäväsuuntautunut, oppilaat kokevat vähemmän ahdistusta liikuntatunneilla ja vastaavasti kokevat enemmän halukkuutta osallistua tekemiseen tunneilla, ovat aktiivisempia tuntien aikana ja kokevat suurempaa pätevyyttä liikuntaa kohtaan. Minä- eli kilpailusuuntautunut motivaatioilmasto voi taas lisätä oppilaiden kokemaa ahdistuksen määrää oppituntien aikana. Minäsuuntautunut motivaatioilmasto myös on yhteydessä oppilaiden alhaiseen viihtyvyyteen oppitunneilla ja lisää alhaista sisäistä motivaatiota liikuntaa kohtaan. Opettaja voi opetuksellisilla valinnoillaan vaikuttaa opetusryhmien motivaatioilmaston kehittymiseen. (Soini 2006, 12, 26–31.) Kilpailusuuntautunut motivaatioilmasto voi myös toimia joillekin oppilaille kannustimena toimimaan aktiivisesti liikuntatunneilla (Trudeau & Shephard 2005, 98–99). Opettajan tulisi varioida ja vaihdella erilaisia tehtävätyyppejä oppitunneilla, jotta mahdollisimman suuri osa oppilaista innostuisi toimimaan aktiivisesti liikuntatunneilla.

Oppilaiden motivointi liikuntatuntien aikana opetukseen osallistumiseen nähdään merkityksellisenä tekijänä oppilaiden positiivisen liikuntasuhteen muovautumisen tukemisessa. Oppitunneilla pyritään luomaan positiivinen ja kannustava ilmapiiri, jolloin kaikilla oppilailla olisi turvallinen tunne osallistua opetukseen. Oppitunneista pyritään tekemään mielenkiintoisia, monipuolisia ja viihdyttäviä tapahtumia, joissa oppilaat pääsevät kokeilemaan uusia liikuntataitoja ja -lajeja omalla tasollaan. (Ks. Hagger, Cale & Almond 1997, 155–157.) Tämän

tavoitteena on eriyttää opetusta ja pyrkiä tarjoamaan kaikille oppilaille positiivisia kokemuksia liikunnasta.

Oppilaita pyritään myös ottamaan mukaan oppituntien suunnitteluun. Oppilaiden oma osallisuus oppituntien suunnittelussa mahdollistaa oppilaiden omien mielenkiinnon kohteiden huomioisen opetuksessa. Opetuksen sisältöjä muokkaamalla lähemmäs oppilaiden mielenkiinnon kohteita, voidaan koululiikunta tehdä oppilaille helpommin lähestyttäväksi.

No näillä pelkillä harjoitteilla, että kaikki pystyy osallistumaan omalla tasolla... et eriytetään sitä opetusta ja oppimista. (Haastateltava 1)

Mä otan ne suunnitteluun mukaan tuntikohtaisesti... jos jollakin on meidän aiheeseen hyvä idea niin me toteutetaan se. Mä pyrin kuuntelemaan niitä. Koska siellähän on paljon hyviä ideoita siellä oppilailla. (Haastateltava 4)

No varmaanki sillei et kaikilla oppitunneilla ilmapiiri on myönteinen. Se on sen kaiken a ja o... ja siel pitää tuntea olonsa turvalliseksi. (Haastateltava 5)

Koulun tarjoamat liikuntaympäristöt ja liikuntavälineet mahdollistavat oppilaiden liikunta-aktiivisuuden kasvamisen koulupäivien aikana. Tämä tarjoaa oppilaille mahdollisuuden harjoittaa välitunneilla monipuolisesti erilaisia liikuntamuotoja ja -lajeja. Koulun yhteiset liikuntavälitunnit ovat myös keino lisätä oppilaiden liikunnan määrää koulupäivien aikana niilläkin oppilailla, jotka eivät itse ole niin aktiivisia liikkumaan välitunneilla.

...pidetään liikuntavälkkää ja sillo pitää liikkua... mite tarjotaan liikuntavälineitä ja liikuntapaikkoja mis liikkua. (Haastateltava 5)

Liikuntaan liittyvien ahdistuksien ja liikuntanegatiivisuuden taustalla olevien tekijöiden selvittäminen mielletään tärkeänä tavoitteena. Tiedostamalla oppilaiden negatiivisten kokemusten ja ajatusten taustalla vaikuttavat syyt, opettaja kokee pystyvänsä auttamaan oppilaita kohti positiivisempaa suhtautumista liikuntaa kohtaan, kun negatiiviset tekijät liikuntaa kohtaan ovat tiedostettu.

*Mä pyrin selvittämään ne ahdistukset miks ei halua liikkua, miks on liikuntanegatiivinen ja löytämään niitä keinoja. Et sitä kautta oppilaita motivoida.
(Haastateltava 4)*

Koulu vaikuttaa oppilaan suhtautumiseen liikuntaa kohtaan koululiikunnan oppitunneilla, mutta myös esimerkiksi välitunneilla. Koulu mahdollistaa oppilaille paremmat mahdollisuudet liikunnan määrän lisäämiseen koulupäivän aikana tarjoamalla liikunnallisia aktiviteetteja, tiloja ja välineitä välitunneille. Liikunnan oppilasarviointi näyttelee myös omaa rooliaan oppilaiden liikuntasuhteessa.

6.3. Arviointi liikuntasuhteen muovaajana

Arviointi voi olla kannustavaa, lannistavaa tai neutraalia. Arviointimenetelmien valitseminen perustuu sille mitä arvioidaan ja miten arvioidaan. Arvioinnin tulee olla rehellistä, sen tulee mitata tarkasti haluttua ilmiötä ja olla avoin kriteereistään arvioitavalle. Arviointi määrittää onko saavutus hyvä, keskinkertainen tai heikko ja millaisen tiedon varaan arviointi pohjautuu. Arviointi voi muuttaa oppilaan liikuntasuhdetta negatiiviseen suuntaan, jos se painottuu liikaa oppilaiden välisien taitotasojen mittaamiseen (Vanttaja ym. 2017, 99–100).

Mikäli arviointi painottuu liikaa mittaamaan oppilaan suorituksia ja tuloksia, voi sekin vaikuttaa epäkannustavalla tavalla oppilaan tulevaan liikuntasuhteeseen. Opettajalla on vastuu ja velvollisuus toteuttaa arviointia tasa-arvoisesti. Samalla

arvioinnin tulisi motivoida oppilaita liikunnalliseen elämäntapaan. Oppilasarvioinnin muuttuminen kohti asenteiden ja yrittämisen korostamista mielletään hyvänä asiana oppilaiden motivoinnin ja positiiviseen liikuntaan suhtautumisen kannalta. Täten oppilaan positiivista asenteen muutosta liikuntaa kohtaan voidaan palkita esimerkiksi arvosanan korotuksella.

...kyllä se tavallaan mun mielestä ohjaa kuitenkin se asenteen ja yrittämisen korostaminen siihen että, tavallaan mikä motivoi kuitenkin siihen taas yrittämään ja tekemään sitä kautta ehkä et hei tää liikuntahan on et vaikka mie en osaakaan niin silti tämä voi olla ihan hauskaa ja tästä voi kuitenkin pitää.

(Haastateltava 2)

...kun se asenne muuttuu ja pystyy sitten tuota niin kohottamaan sitten numeroa niin varmasti se heijastuu varsinkin sitte siihen liikuntasuhteeseen ja siihe innokkuuteen oppilaan kohdalla liikkua. (Haastateltava 3)

Mut tietenkin arviointi on aina arviointia... kuitenkin meidän pitää rehellisesti arvioida toisia ja tota pitää saada siitä arvioinnista kaikille sillei samallaista nii eihän se aina positiivisessa sävyssä voikkaan tehdä kuitenkaan. Et siellä tulee sitä negatiivista, joka voi lannistaa osan oppilaista tai jonkun oppilaan, mutta kyllä sillä voi vaikuttaa positiivisesti ja kun se tehdään oikealla tavalla et se ei vaa lätkästä sitä numeroa. (Haastateltava 1)

Liikunnan arvioinnin pelkästään numerolla nähdään melko kylmäksi ja jopa raa'aksi tavaksi toteuttaa arviointia. Arvosana itsessään ei kerro oppilaalle kovinkaan tarkasti siitä, miten hän on onnistunut, missä hän on onnistunut tai mitkä hänen liikunnalliset vahvuutensa tai kehityskohteensa ovat. Useat opettajat kertovat käyttävänsä arviointikeskusteluja työkaluna arviointia toteuttaessa. Arviointikeskustelut koetaan hyvinä tilaisuuksina avata arvosanan taustoja ja

keskustella oppilaan henkilökohtaisista liikuntatavoitteista. Opetus- ja kasvatusalalla on otettu viime vuosikymmeninä käyttöön uusia, pehmeämpiä arviointiparadigmoja. Uudet arviointiparadigmat koetaan osallistavammiksi, autenttisimmaksi ja kehittävimmäksi.

Arviointikeskustelut ovat esimerkki osallistavasta arvioinnista, jossa arviointi tapahtuu vastavuoroisen dialogin kautta. Arviointikeskusteluissa arvioinnin perinteinen roolijako tasoittuu paremmin. Arviointikeskusteluiden keskeisimpänä tavoitteena on molemminpuolinen osallistaminen ja sen kautta paremman tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden saavuttaminen. (Atjonen 2007, 99–106.)

...arviointikeskustelut liikunnan osalta niin.. et ne on aika semmosia hedelmällisiä paikkoja kertoo siitä miten on onnistuttu.. et miten sä oot onnistunu ja mitä voisit tehdä paremmin.. ja ehkä sitte niissä voidaanki paremmin vaikuttaa siihe positiiviseen suhtautumiseen.. siihe liikuntaa. (Haastateltava 1)

Et se oppilas hahmottaa, käydä sellaista keskustelua, niinku pitkin lukukautta vähän et ne tietää missä ne on hyviä ja missä ois kehitettävää. Ja mistä se numero tulee ja mistä se mun formatiivinen numero tulee. Et ne vois sitä kautta hahmottaa itsensä liikkujina. (Haastateltava 4)

Opettajan antamalla formatiivisella arvioinnilla eli oppitunnilla saatavalla palautteella on merkittävä rooli oppilaiden liikuntasuhteiden muokkaantumisessa. Opettajan antaessa oppilaalle tylyä palautetta oppilaalle, voi opettaja heikentää oppilaan innokkuutta koululiikuntaa kohtaan, mikä taas voi aiheuttaa ei-haluttuja muutoksia oppilaan liikuntasuhteessa (Zacheus 2008, 127). Itsensä liikunnallisesti lahjattomaksi ja heikoksi kokevat oppilaat tarvitsevat liikuntatunneilla onnistumisistaan kannustavaa ja myönteistä palautetta. Pienetkin positiiviset kokemukset koululiikunnan parista voivat vaikuttaa merkittävästi yksilön liikuntasuhteen muovautumiseen positiiviseen suuntaan. (Vanttaja ym. 2017, 94.)

...arviointiahan tapahtuu siellä tunneilla koko ajan. Ja siellähän se on se juttu missä sä pystyt vaikuttamaan niitten oppilaiden liikuntaharrastusten ja liikkumisen ilon syntymiseen ja et ne omaehtosestikkin harrastais liikuntaa.

(Haastateltava 5)

Koululiikunnan vaikuttamismahdollisuudet nähdään haastaviksi. Kodin rooli koetaan erittäin tärkeäksi osaksi sitä, minkälainen liikuntasuhde lapselle kehittyi nuoruudessa. Koulun mahdollisuudet vaikuttaa oppilaan liikuntasuhteen muokkautumiseen koetaankin sekundääreiksi kodin mahdollisuuksien rinnalla. Täten myös koulun mahdollisuudet vaikuttaa oppilaan tulevaan liikuntaaktiivisuuteen ja terveellisten elämäntapojen tavoitteluun voivat olla rajallisia.

Että ku se tavallaan jo etteisessä siellä lastenvainuissa... tavallaan se liikunnallisuus kuitenkin luuan ja se, että se lapsi on vaikka... tulee kouluun ensimmäisen kerran ja saa siellä ensimmäisen kerran sen kokemuksen tai mallin siitä liikunnallisuudesta niin silloin on aika hämmentävää varmaan sille lapsellekin. Et mitä ihmettä meillä ei ole kotona ikinä liikuttu, mitäs tää on... sitten minkä ikäinen oppilas on sitten kun se alkaa ite ymmärtää et miks sitä oikeesti tehdään... niin se on ehkä ysiluokkalainen aikasintaan, joka sitä alkaa tajuamaan, että hei, tämän takia mä tätä juttua teen. (Haastateltava 2)

Liikunnallisen elämäntavan kehittäminen ja terveellisten elämäntapojen korostaminen muodostaa tärkeän liikunnan arvioinnin tehtävän. Liikunnan oppilasarvioinnilla on mahdollisuus ruokkia oppilaiden kiinnostusta liikuntaa kohtaan, minkä taas on yhteydessä aikuisiän terveellisiin elämäntapoihin. Vaikkei alakoulun puolella terveystieto olekaan erillisenä oppiaineena, ympäristöopissa puhutaan kuitenkin terveellisten elämäntapojen hyödyistä ihmisten terveydelle. Terveellisten elämäntapojen korostus tulee esille myös koulun muissa tapahtumissa kuten aamunavauksissa. Lisäksi opettajat uskovat pystyvänsä

omalla esimerkillään rohkaisemaan oppilaita kohti liikunnallisesti aktiivisempaa elämäntyyliä.

Kyllähän se on äärimmäisen tärkeää. kun tietää tänä päivänä tämän tuota niin osalla nuorista ja lapsista, että et liikkuminen tahtoo jäädä liian vähälle. Et sitä yrittää tuota niin kaikin mahdollisin tavoin korostaa ja painottaa sen merkityksiä.

(Haastateltava 3)

...jos se ei oo positiivinen se liikuntasuhde ja jos siihen ei ole kasvanu lapsesta saakka niin aika harvoin tapahtuu et tuollaisesta 30–40:stä tulee liikuntaan positiivisesti suhtautuva. (Haastateltava 6)

Liikuntasuhdetta korostetaan äärimmäisen tärkeäksi liikunnallisen elämäntavan omaksumisen kannalta. Oppilaan tiedostaessa millainen hänen oma suhtautumisensa liikuntaa kohtaan on, voi hän pyrkiä joko muokkaamaan sitä tai käyttämään sitä hyväkseen. Liikuntasuhteen löytämisen tukeminen on mahdollista koulumaailmassa muun muassa liikuntatuntien aikaisilla toimenpiteillä, joilla varmistetaan jokaisen oppilaan osallistuminen ja sopivien liikuntahaasteiden kokeminen. Lisäksi liikuntatunneilla pystytään tarjoamaan oppilaille kokemuksia eri liikuntalajeista, joiden perusteilla oppilas voi löytää itselleen mieleisen harrastuksen.

Liikuntasuhteen muovautumisen kannalta kaikkein tärkeimpänä asiana on positiivisten liikuntakokemusten tarjoaminen koulun liikuntatunneilla. Kannustavan ilmapiirin luominen on edellytys positiivisille liikuntakokemuksille myös heikompien liikkujien kohdalla. Positiivisten liikuntakokemusten tarjoamisen kannalta liikunnan oppilasarviointi ja arvioinnin toteuttamistapa näyttelee merkittävää roolia.

7. Oppilasarvioinnin muutos tulevaisuudessa

Tutkimuksemme kolmannessa osiossa tutkimme millaisia käsityksiä ja ajatuksia opettajilla on oppilasarvioinnin tulevaisuudesta. Oppilasarvioinnin tämänhetkisen aseman ymmärtäminen on tärkeää, jotta sen mahdollista tulevaisuutta voidaan ymmärtää. Alla olevassa taulukossa kuvaamme opettajien käsityksiä oppilasarvioinnin muutoksesta tulevaisuudessa.

Taulukko 3. Oppilasarvioinnin muutoksen analysointi.

Kuvauskategoriasysteemi	Opetussuunnitelman muutos tulevaisuudessa	
Kuvauskategoria	Oppilasarvioinnin tehtävä tulevaisuudessa opettajien näkökulmasta	Oppilasarvioinnin muoto tulevaisuudessa
Merkitysyksiköt	<ul style="list-style-type: none"> - Liikunnan oppilasarvioinnin tehtävä tulisi olla kannustaa oppilaita liikunnalliseen elämäntapaan ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin - Oppilasarvioinnin tehtävä on kuvata ja mitata oppilaan kehittymistä oppiaineessa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Liikunnan oppilasarviointiin tulisi sisällyttää fyysinen toimintakyvyn mittareita - Ei arviointiin vaikuttavia fyysisiä testejä - Arviointia tulisi muokata konkreettisempaan suuntaan -> Arvioinnin toteuttaminen olisi tasapuolista - Ehdoton ei numeroarvioinnista poistumiselle. - Hyväksyty / hylätty -arviointimenetelmä laskee oppiaineen arvostusta - Numeroarviointia ei enää koeta niin merkittäväksi - Jatkuvan itsearviointin korostus - Sanallisen arviointi korvaisi numeraalisen arvosanan - Hyväksyty / hylätty -arviointimenetelmä ei aiheuta paineita oppilaalle omasta toiminnastaan

7.1. Liikunnan oppilasarvioinnin tehtävä tulevaisuudessa

Liikunnan nykyinen opetussuunnitelma koetaan ristiriitaisesti haastatteluissa. Liikunnan opetussuunnitelman tulevaisuuden yksi tehtävistä koetaan olevan liikunnalliseen elämäntapaan ohjaaminen. Vuonna 2014 julkaistussa opetussuunnitelmassa mainitaan melko vähäisesti terveydellisiä arvoja, joita opetuksessa tulisi korostaa. Haastatteluissa puolestaan korostuu haastateltavien näkemys, että näitä arvoja tulisi painottaa enemmän tulevaisuudessa. Liikunnan halutaan muuttuvan entistä selkeämmin oppiaineeksi, joka opettaa oppilaille terveellisiä elämäntapoja, kannustaa oppilaita kohti elinikäistä liikunnallisuutta ja korostaa liikunnan positiivisia sosiaalisia merkityksiä.

Liikunta on muuttumassa kohti hyvinvointioppiainetta, jonka tavoitteena on oppilaiden sisäisen motivaation vahvistaminen. Tämä tapahtuisi tarjoamalla koululiikunnasta positiivisia kokemuksia ja vahvistamalla oppilaiden omaa pätevyyden tunnetta. Lisäksi koululiikunnan tavoitteena on tukea lapsia ja nuoria kohti hyvää elämää. Taustalla on valtakunnallinen huoli lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden vähenemisestä. Tämä korostuu erityisesti murrosikäisten kohdalla. Moni nuori lopettaa tässä ikävaiheessa lapsuutensa liikuntaharrastuksen ja koululiikuntakaan ei suuremmin kiinnosta. (Pietilä 2014.)

Tärkeimpänä pitäisin koululiikunnassa sitä, et se keskittyä siihen, että oppilaat liikunnan parissa viihtyy ja ne sais... niille tulis siitä liikunnan parista osa elämää, elämäntapaa. Kulkis aina mukana. (Haastateltava 3)

... terveyteen panostaviin teemoihin ja toivoisin kokonaisvaltaisia sisältöjä liikunnan vaikutuksia terveyteen, ravinnon vaikutus, liikuntasosiaalisuus. Painottuis kokonaisvaltaisemmin hyvinvointiin. (Haastateltava 5)

Liikunnan opetussuunnitelman arviointikriteereillä on edelleen merkittävä rooli oppilasaineeseen jakamiseen arvosana-asteikolle, muun muassa jatko-opintojen kannalta. Liikunnan oppilasarvioinnin numeroarviointia puolustetaan nimenomaan jatko-opintokelpoisuuksien arvioimisen perusteella. Opettajat pohtivat järkevää numeroarvioinnin korvaavaa ja täydentävää arviointimallia, jolla kuitenkin pystyttäisiin järjestämään jatko-opintoihin hakeutuminen oikeudenmukaisesti ja kivuttomasti.

Et jos siihen kehiteltäis joku hyvä muu ratkasu koko numeerisen arvioinnin tilalle niin vois tietysti olla, joka tietysti palvelis siinä mielessä, että mun mielestä vois siinä mielessä jatko-opiskeluun, jotka sitten liikunnan pariin haluaa jatkossa tuota niin suuntautua... Niin voitais siinä, tuota niin numeerisen arvioinnin korvaavan muodon kautta sit nii tuota niin hoitaa jatko-opiskelupaikat kuitenkin tyylikkäästi... (Haastateltava 3)

Liikunnan oppilasarvioinnin tehtävä tulevaisuudessa nähdään olevan nykyisen kaltainen eli toimia liikunnallisuuteen ja terveellisiin elämäntapoihin kannustavana. Liikunnan oppilasarviointiin käytettävät arviointimenetelmät herättävät keskustelua, koska nykyisin käytettävät menetelmät eivät tue liikunnan oppilasarvioinnin tavoitetta parhaalla mahdollisella tavalla. Opettajat käyttävät nykyisin useita arviointimenetelmiä rinnakkain, jotta he pystyisivät vastaamaan liikunnan oppilasarvioinnin tavoitteisiin.

7.2. Arviointimenetelmät

Summatiivisen arvioinnin pohjalle halutaan edelleen selkeitä mittareita arvioinnin toteuttamiseksi. Arvioinnin mittaristojen halutaan edelleen pohjautuvan fyysisiä ominaisuuksia mittaavien testien pohjalle. Fyysisiä ominaisuuksia mittaavien testien nähdään olevan hyvä tapa kertoa ja osoittaa oppilaille, millaisessa fyysisessä kunnossa he ovat. Fyysisten ominaisuuksien mittaamisen kautta

oppilasta voidaan herätellä ottamaan vastuuta omasta terveyden tilastaan. Fyysisiä ominaisuuksia mittaavat testit voivat herättää oppilasta ajattelemaan omia arkisia tottumuksiaan ja motivoimaan kohti terveellisempiä elämäntapoja. Testit voivat toimia myös oppilaan fyysisen kunnon seurantamenetelmänä, jonka avulla voidaan osoittaa oppilaalle hänen kehityksensä eri fyysisen kunnon osaluilla. Onnistumisen kokemukset testeissä voivat myös lisätä oppilaan motivaatiota liikuntaa ja terveellisiä elämäntapoja kohtaan.

... kyl mä palauttais in sitä fysiikka puolta siihen ja mä en pelkäis niitä testejä nii kauhean paljon... ja en pelkäis nii sitä negatiivista, korjaavaa palautetta sitä, että jos joku lapsista ei saa vatsalihaksia tehtyä kahta tai kolmea nii ei se mun mielestä oo mikään semmonen viivasuoranaaman merkki tai piene hymynaaman merkki vaan mun mielestä se on huutomerkki. Et kyl meitä pitäis olla huolissaan siitä, et missä kunnossa ne muksut on. (Haastateltava 1)

Fyysisten ominaisuuksien mittaaminen on hyödyllistä myös ilman vaikuttavuutta arvosanaan. Silloin testien tekemisen päämääränä olisivat yksilöllinen kehittyminen ja sen seuranta. Nykyisin tehtävät MOVE-mittaukset ja niiden antamien tulosten arviointi mielletään positiivisena, koska se ei lyttää oppilaita, mutta antaa silti suuntaa oppilaan fyysisen toimintakyvyn tilasta. Lisäksi MOVE-testien tuloksia ei käytetä suoraan oppilaiden väliseen vertailuun. Testien tavoitteena onkin auttaa oppilasta itseään ja hänen perhettään ymmärtämään fyysisen toimintakyvyn yhteydet oppilaan terveyteen, päivittäiseen hyvinvointiin ja yleiseen jaksamiseen koulussa ja koulun ulkopuolella (Opetushallitus).

...koko ajan keskittyny testeissä edelleenkiin siihen omaan kehittymiseen. Et ei vertailla. Sit ne kuitenkin näkee hymiöillä, et ne näkee onko iso vai pieni hymiö näkee vähän sitä suhdetta, niin ku siinä movessa on. Et sillee vähän, että en haluais sitä ihan numeron perustaksi enää. (Haastateltava 4)

Arviointimenetelmien monipuolinen käyttö mahdollistaa opettajalle työkalut tarjota oppilaalle tarkan kuvan omasta osaamisestaan, fyysisestä toimintakyvystään ja niiden kehittymisestä. Summatiivisen arvioinnin nähdään palvelevan heikosti liikunnan oppilasarviointin tavoitteita. Tämän vuoksi oppilasarviointin luonteen nähdään tarpeelliseksi muuttua.

7.3. Oppilasarviointin luonteen muutos

Oppilasarviointin konkreettisuuden lisääminen koetaan tarpeelliseksi tulevissa opetussuunnitelmien arvioinnin kriteereissä. Liian väljät ja ympäripyöreät arviointikriteerit antavat opettajille liian suuren mahdollisuuden toteuttaa arviointia haluamallaan tavalla. Tässä saattaa olla riskinä, että opettajien väliset painotuserot arvioinnissa epätasa-arvoistavat arviointia, koska opettajien henkilökohtaiset arvot saattavat heijastua arvioinnin painotukseen. Eri opettajat voivat arvioida oppilaat eri tavoilla johtuen opettajien omista taustoista ja arvopohjista.

Mutta nyt kun niitä (fyysisiä testejä) sais yhdistettyä sitä kokonaissapluunaa nii me saatais ehkä vielä läpinäkyvämpää... et se menis linjas, meil olis helpompi tehdä kriteeristöjä mitä vaaditaan siihen et saat ysin, et mitä vaaditaan et saat kympin... Nää on tosi hankalia juttuja, se POPS antaa tiettyjä viitteitä siihen mutta siitä on tosi vaikeeta ottaa koppia, et mikä se kympin arvosanan oppilas onkaan. (Haastateltava 1)

Mut kuitenkin mä sanon, että siihen pitäis kuitenkin semmonen niinku maalaisjärki ottaa matkaan siihen, että se on edelleenkin enemmän sitä konkretiaa siihen, pitäis saada jatkossa. Koska nyt se antaa ihan liikaa sellasta tulkinnan varraa ja tota meilläkin on muutama opettaja, niin meilläkin on erilainen näkemys jostain oppilaasta et ei tää näköjään kuitenkaan oo tällä tasolla. (Haastateltava 2)

Nykyisen arviointimallin monimutkaistuessa opettajien työmäärä on kasvamassa. Perinteisen summatiivisen arvioinnin lisäksi on tullut muita arviointimuotoja, joita opettajat käyttävät summatiivisen arvioinnin rinnalla. Opettajat pitävät oppilaiden kanssa arviointikeskusteluja, ja niiden lisäksi hyödynnetään oppilaiden itsearviointia monilla tavoilla. Arviointikeskustelujen sopiminen, pitäminen ja valmistelu vie ison siivun opettajien työajasta. Lisäksi itsearviointiprosessin läpikäyminen oppilaiden kanssa vie yllättävän paljon opettajan työaikaa.

...ny tehdään moninkertainen arviointi et aina otettu lissää. Että ku on ensin otettu kirjallinen palaute ja sitte vielä lisäksi arviointikeskustelu ja mistään ei tavallaan luovuta ikinä että. Jossain vaiheessa työssäjaksamiseen ja muuta. Kun opettajat alkaa laskemaan sitä tuntimäärää mitä siihen arvioitiin käytetään. Että jos jotain uutta otetaan niin sitte pitäis luopua jostakin. Että se pitäis se kuormittavuus kaikessa työssä alkaa ottaa pikkusen paremmin huomioon.

(Haastateltava 2)

Liikunnan oppilasarviointi työllistää jo nykyisin opettajia huomattavan paljon. Jos arviointia halutaan monipuolistaa entisestään, tulee opettajien arviointiin käyttämä työaika myös lisääntymään. Jostain arvioinnin osasta tulisi luopua, jotta arviointi ei ajautuisi liian monimutkaiseksi ja työllistäväksi. Liikunnan numeroarvosanan tarpeellisuus oppilaan liikuntasuhteen kannalta nähdään ongelmallisena, koska huono numeroarvosana voi vaikuttaa liikuntasuhteeseen haitallisesti.

7.4. Numeroarvioinnin aika ohi?

Perinteiselle numeroarvioinnille nähdään positiivinen merkitys oppiaineen merkityksellisyyden säilyttämisen kannalta. Opettajat tuovat esille huolen siitä, että jos liikunta siirtyisi pois numeroarvioinnista, koko oppiaineen arvostus ja merkitys vähentyisivät. Liikunnan ollessa oppiaine, jossa oppilas on lähes aina

aktiivisena toimijana, on tärkeää, että oppilaan toiminnalla on jokin merkitys. Numeroarvioinnin poistuessa oppilaan oppituntien aikaisen aktiivisuuden merkitys heikentyy. Tällöin riskinä on oppilaiden passivoituminen ja toiminnan muuttuminen merkityksettömäksi ”kerhotoiminnaksi”.

Liikunnan oppilasarvioinnin jättäminen numeroarvioinnin ulkopuolelle vähentää koko oppiaineen tarkoitusta ja ryhdikkyyttä. Heinosen (2016) tutkimuksessa haastatellut opettajat kokivat, että opetustyön pohja saattaisi kadota ja oppilaiden arvostus liikuntakasvatusta kohtaan voisi kärsiä merkittävästi, jos numeroarvioinnista poistuttaisiin. (Heinonen 2016, 22.)

Ei. Minusta silloin liikunnasta menis arvostus. Mikään aine ei varmaan halua tehdä sulle et ois hyväksytyt/ hylätty... Et jos me lähdetään siihen menemään nii sillohan liikunnasta et ryhmäkoot tulis kasvamaan... ja et siitä tulis sellanen kerhotoiminta... et jos oot ollu paikalla niin saat hyväksytyn. (Haastateltava 1)

Joo. Ehattomasti pitää numerot säilyttää... (Haastateltava 2)

...vähän tuntuu et, jos sitä ainetta ei arvioida tai se olis suoritettu tai hyväksytyt nii si tulee vähän sellanen olo et se ei oo nii tärkeä. Et kyl se varmaa pitää sellasta tärkeysaspektia yllä se arviointi. (Haastateltava 5)

Numeroarvioinnin merkityksellisyys koetaan myös kyseenalaiseksi. Arvosana ei pysty kuvaamaan kovinkaan luotettavasti oppilaan liikunnallisuutta tai oppilasta liikkujana. Numeroarvioinnin koetaan sitä vastoin olevan oppilaita lannistava arviointimuoto. Liikunnallisesti aktiivinen oppilas voi saada liikunnasta heikohkon arvosanan, mikä voi vaikuttaa negatiivisesti oppilaan suhtautumiseen liikuntaa kohtaan. Lisäksi oppilas saattaa nähdä itsensä liikkujana numeroarvioinnin kautta huonompana kuin hän todellisuudessa on. Numeroarvioinnissa korostuu myös liikaa liikunnan suorituskeskeisyys ja oppilaiden henkilökohtaiset

ominaisuudet, eikä numeroarviointi näyttele kovinkaan merkittävää osaa liikuntakasvatuksen kokonaisuudessa (Heinonen 2016, 22).

Et oisko se numero pois, et onko se numero, onko se tarpeen liikunnassa niin ehkä se vois olla se suuntaus. Mä en osaa tän selvemmin sanoa sitä. Mä tykkään et se oppilas on aktiivisempi ja ylipäättään enemmän mukana oppitunneilla aktiivinen toimija, mutta tota ehkä mä heitän ilmoille tommosen ajatuksen et onko se tarpeen se numero. (Haastateltava 4)

...ja mä oon useemman vuoden ajan, en voi sanoa vahvasti, mutta ollu jopa sitä mieltä et liikunnan arviointi numerisesti pitäis mun mielestä lopettaa. Et tuota niin onks se sit parempi liikkuja, jos arvosana on kasi tai arvosana on ysi tai arvosana on kutonen. (Haastateltava 6)

Numeroarvioinnin korvaavista muodoista sanallinen arviointi nähdään merkittävimmäksi ja oppilaille selkeimmäksi. Sanallisen arvioinnin avulla pystytään avaamaan arvosanan taustaa oppilaille paremmin kuin numeroarvioinnin keinoin. Formattiivisen arvioinnin vahvuutena nähdään se, että sitä pystytään toteuttamaan jatkuvasti ja oppilaalle helposti ymmärrettävällä ja lähestyttävällä tavalla. Sen nähdään olevan myös haasteellista, koska arvosanan avaaminen ja siihen vaikuttavat asiat eivät aina ole yksiselitteisiä. Opettajat kertovat käyttävänsä arviointikeskusteluja oman arviointinsa työkaluna ja kokevat pystyvänsä vaikuttamaan sen kautta hyvin oppilaisiin ja heidän ajatuksiinsa liikuntaa kohtaan.

Se niin riippuu siitäkin et mitä se sanallinen arviointi ois ja se pitäis olla avattuna tosi hyvin niille oppilaille se arviointi et mistä ne muodostuu. Et mite se kannustaa tai kertoo jotenki sille oppilaalle. (Haastateltava 5)

Tulevaisuudessa tapahtuvan liikunnan oppilasarvioinnissa koetaan korostuvan itsearvioinnin merkittävyys. Itsearvioinnin kautta koetaan mahdolliseksi ottaa oppilasta entistä vahvemmin mukaan osaksi arviointiprosessia ja tätä kautta tekemään arvioinnista oppilaalle ymmärrettävämpää ja mielekkäämpää. Oppilaan ymmärtäessä arvioinnin kriteerit ja tavoitteet, oppilaalle syntyy henkilökohtaisempi suhde arviointia kohtaan. Laadukkaasti toteutetulla ja käsitellyllä itsearvioinnilla voidaan lisätä oppilaan ymmärrystä omaa henkilökohtaista liikunnallisuutta ja tunneilla toimimistaan kohtaan. Itsearviointi on myös opettajan työtä helpottava työkalu, kun opettaja saa konkreettisesti tietoa, miten oppilas itse kokee oman osaamisensa ja aktiivisuutensa. Opettaja pystyy peilaamaan tekemäänsä oppilasarviointia oppilaan itsearvioitiin ja täten refleктоimaan omaa arviointityötään.

...se itsearviointi on äärimmäisen hyvä ja juttu ja tavallaan lissää sitä oppilaan omaa ymmärrystä... (Haastateltava 2)

...oppilas arvioi itsensä, siinä pitää tehdä hirveä työ, että ne arvioi sen. Ne tekee sen tunnilla. Mulla on ne kriteerit siinä ja ne tekee puhelimella sen siinä ja mä teen sen. Mut siinä on turhauttavaa se, että siitä se seuraava askel on siitä et ne kotona kattos ne, niitä niinku purettas enemmän kotona... Kyllähän se on mulle hyvä, et mä nään vähän miten oppilas on arvioinu itsestään ja vertaan sitä omaani et se vaikutus siihen mun arviointiin. (Haastateltava 4)

Oppilasarvioinnin muutokset ohjaavat opetustyötä. Arviointi heijastuu opettajan tekemään opetustyöhön ja opetustyö vastavuoroisesti oppilasarviointiin. Onkin tärkeää, että oppilasarvioinnin sisällöt tukevat tulevaisuudessakin opettajien mahdollisuuksia toteuttaa arviointityötään tavalla, joka rohkaisee oppilaita löytämään oman tiensä liikunnan parissa.

8. Yhteenveto

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, millaisia käsityksiä opettajilla on liikunnan oppilasarvioinnista ja liikuntasuhteesta. Tutkimuksemme tulokset ovat selkeitä ja antavat kuvaa sille, miten liikunnan oppilasarviointia voitaisiin kehittää entisestään tulevaisuudessa. Koululiikunnasta saatavat kokemukset, positiiviset ja negatiiviset, kartuttavat oppilaiden liikuntapääomaa, joka on yksi liikuntasuhdetta muokkaava osatekijä (ks. Kunnari 2011, 148–149). Tutkimuksemme tulokset liikunnan oppilasarvioinnin ja oppilaan liikuntasuhteen välisistä vaikutuksista antavat näkökulmaa siihen, miten oppilasarviointia voitaisiin kehittää myös tulevaisuudessa.

8.1. Kokemukset liikunnan oppilasarvioinnista

Liikunnan oppilasarviointi on kokenut suuria rakenteellisia muutoksia viime vuosikymmeninä. Muutoksien vastaanottamisessa on ollut eriäväisyyksiä opettajakunnan sisällä. Tämä johtaa mielenkiintoiseen diskurssiin siitä, mitä arvioinnissa voidaan kehittää, muokata, poistaa tai lisätä, jotta arviointi palvelisi parhaiten niin arvioinnin tekijää kuin sen saajaakin. Perinteiselle arviointitavalle löytyy omat kannattajansa, jotka arvostavat arvioinnin tarkkuutta, mitattavuutta ja konkreettisuutta. Uusille formatiivista arviointia korostaville arviointimenetelmille löytyy omat kannattajansa. He arvostavat arvioinnissa joustavuutta ja kannustavuutta. Tämän takia halusimme selvittää, miten arvioinnin tekijät eli koulun kontekstissa liikuntaa opettavat opettajat ovat ottaneet uuden arvioinnin perusteet vastaan. Tutkimme myös, miten se on käytännössä näkynyt heidän opetus- ja arviointityössään.

Opetussuunnitelma sisältää näkökulman, jossa koulun tason opetussuunnitelma ei ole koskaan valmis, vaan sitä voidaan aina kehittää paremmin palvelemaan yhteiskunnan sen hetkisiä tarpeita (Tolgfors 2017, 314–315; Ojanaho, Pehkonen & Penttinen 2003, 9). Opetussuunnitelman muuttuessa opettajankin tulee olla

valppaana tapahtuvan muutoksen edessä, ja hänen on tiedostettava muuttuva opetussuunnitelma ja pyrittävä kehittämään itseään.

Oppilasarvioinnin muutokset vaikuttavat opetukseen. Tämä näkyy koulumaailmassa siten, että opetusmenetelmien tulee palvella arviointia ja päinvastoin. Tutkimuksemme yhtenä tavoitteena oli selvittää, millaisia käsityksiä opettajilla on liikunnan oppilasarviointista ja miten se vaikuttaa heidän opetustyöhönsä.

Arvioinnin tehtävät ja tavoitteet tekevät oppiaineen opettamisesta tavoitteellista toimintaa. Opettajat kokevat liikunnan oppilasarvioinnin tärkeimmäksi tehtäväksi oppilaiden kannustamisen kohti liikunnalliseen elämäntavan omaksumista. Oppilaalle pyritään tarjoamaan koululiikunnassa positiivisia kokemuksia liikunnasta, jotka innostavat oppilasta liikkumaan myös koululiikunnan ulkopuolella. Myös Aikion (2014) haastattelemat opettajat näkivät liikunnan tärkeimmän tehtävän olevan se, että liikunnan opetus saisi oppilaan innostumaan liikunnasta, jotta hän harrastaisi sitä myös vapaa-ajallaan. Voidaankin todeta, että opettajat ovat pääosin yksimielisiä siitä, mikä on liikunnan oppilasarvioinnin syvälinen tarkoitus ja tehtävä yksilön tasolla ja yhteiskunnallisesti.

Liikunnan oppilasarvioinnin tavoitteena on toteuttaa arviointia tasa-arvoisesti. Jokainen oppilas nähdään yksilönä ja arvioinnin yhtenä tavoitteena on antaa oppilaalle palautetta siitä, minkälainen liikkuja hän on ja mitä vahvuuksia ja kehityskohteita hänellä on liikkujana. Tämä antaa oppilaalle mahdollisuuden löytää oma yksilöllisen suhtautumisensa liikuntaa kohtaan eli hänen henkilökohtaisen liikuntasuhteensa. Koululiikunta tarjoaakin mahdollisuuksia opettajille vaikuttaa oppilaan suhtautumiseen liikuntaa kohtaan. Tarjoamalla positiivisia liikuntakokemuksia opettaja voi vakiinnuttaa ja vahvistaa oppilaan positiivista suhtautumista liikuntaa kohtaan, kun taas kielteiset liikuntakokemukset voivat aiheuttaa negatiivisempaa asennoitumista (Koski 2004, 196).

Arvioinnin toteutus, lähtökohdat ja tavoitteet ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Perinteinen summatiivinen arviointi ei näyttele enää niin isoa osaa liikunnan arvioinnissa, kuin mitä se on tehnyt aiemmin. Arvioinnin

muutos on muokannut liikunnan arviointikäytänteitä monipuolisempaan suuntaan. Perinteiset kuntotestit ovat korvautuneet arviointityössä oppilaan yrittämisen ja toiminnan arvioimisella. Lisäksi nykyisin arvioinnissa korostuu myös ryhmätyöskentelytaidot.

Arvioinnin monimutkaistuminen on aiheuttanut myös opettajien työmäärän kasvamisen. Arviointiin on tuotu lisää osa-alueita, joita tulisi huomioida, mutta mitään ei ole karsittu pois. Opettajat joutuvatkin valitsemaan omat ratkaisunsa arvioinnin toteuttamiseksi, koska kaikkien arviointimenetelmien tasapuolinen käyttäminen ei ole käytännössä mahdollista ilman työmäärän kohtuutonta kasvua.

Nykyisessä arviointimallissa halutaan tuoda oppilas aktiiviseksi osaksi arviointia. Oppilas arvioi omaa toimintaansa itsearviointin avulla ja sen kautta reflektoi omia tavoitteitaan omasta toimimisestaan ja oppimisestaan. Opettaja pystyy käyttämään tätä oppilaan tekemää itsearviointia oman arviointinsa tukena. Lisäksi arviointikeskustelujen käyttö arviointimenetelmänä on lisääntynyt. Arviointikeskustelujen hyödyllisyys perustuu opettajan ja oppilaan väliseen keskusteluun oppilaan oppimisesta ja oppimisen tavoitteista.

Arvioinnin muutos näkyy myös arvioinnin sisällöissä. Siinä missä vanha opetussuunnitelma korosti yksittäisten lajitaitojen oppimista ja hallitsemista, nykyinen opetussuunnitelma ei mainitse lajitaitoja arvioinnin kriteereinä ollenkaan. Ainoana poikkeuksena tästä on uintitaito. Muutoksen tavoitteena on karsia negatiivisia liikuntakokemuksia liikuntatunneilla. Liikunnasta halutaan tehdä oppiaine, jossa jokainen oppilas pystyy tavoittelemaan ja saamaan hyviä arvosanoja, vaikkei olisikaan liikuntataidoiltaan lahjakas.

Liikunnan tavoite oppiaineena on herättää oppilaissa liikunnan ilon kipinä, joka kantaisi elinikäiseen liikunnallisuuteen. Arvioinnin tavoitteena onkin tarjota oppilaille mahdollisuuksia tämän liikunnan kipinän löytämiseen. Liikunnan positiivisten arvojen korostaminen mahdollistaa liikunnasta saatavien positiivisten kokemusten kertymistä ja positiivisen liikunta-asenteen syntyä. (Ks. Kunnari 2011, 130.) Tämän takia arvioinnin muutos nähdään tervetulleeksi ja se otetaan pääosin hyvin vastaan.

Liikunnasta pyritään tekemään oppiaineena mahdollisimman helposti lähestyttävä ja oppilasystävällinen. Yksi keino tämän saavuttamiseksi on oppilaslähtöisyyden lisääminen. Tämä tarkoittaa sitä, että liikunta pyrkii vastaamaan oppilaiden mielenkiinnon kohteisiin ja tarjoamaan mahdollisuuden tutustua mahdollisimman moneen erilaiseen urheilulajiin. Tämän kautta koulu pyrkii kartuttamaan oppilaiden liikuntapääomaa. Kunnarin (2011) mukaan liikuntapääoma on yksi liikuntasuhdetta rakentava osatekijä.

Liikunnan oppitunneilla pyritään kehittämään kannustava ja turvallinen ilmapiiri, jossa jokainen oppilas uskaltaisi kokeilla uusia taitoja ja lajeja, ilman pelkoa epäonnistumisen korostamisesta. Arvioinnin tasolla tämä näkyy rohkean yrittämisen, innokkaan asennoitumisen ja yleisen tuntiaktiivisuuden palkitsemisena.

Liikunnan oppilasarvioinnin nykyiset arviointikriteerit ovat laajoja ja abstrakteja, jolloin yksittäinen opettaja voi arvioida arviointikriteerien mukaan oppilaat hyvin erilaisella tavalla kuin joku toinen opettaja voisi. Opettajan arviointiin voi heijastua myös hänen oma arvomaailmansa, ja hän saattaa jopa tiedostamattaan painottaa itselleen merkityksellisiä liikuntalajeja ja -arvoja. Opetussuunnitelmassa annetut arvioinnin kriteerit muodostavat lähinnä vain löyhät raamit arviointityölle ja liikkumavaraa raamien sisällä on melkoisesti. Tämä aiheuttaa arvioinnissa potentiaalisen tasapuolisuusongelman. Tasapuolisen arvioinnin toteuttaminen onkin vahvasti opettajan omalla vastuulla.

Arviointikriteerien liian tiuha muuttuminen koetaan ongelmalliseksi. Uusien arviointikriteerien omaksuminen ja sopivien arviointikäytänteiden kehittäminen vaatii aikaa ja työtä. Tämä johtaa siihen, että opettajat joutuvat olemaan arvioinnin suhteen koko ajan muutoksessa. Toimivien ja vakiintuvien arviointikäytänteiden alkaessa muodostumaan, saattavat uudet arvioinnin kriteerit alkaa painamaan jo päälle. Opettajat kokevat tämän stressaavaksi, koska arviointityötä ei pysty perustamaan enää kokemukseen, vaan se tulee tehdä aina uudella tavalla, uusien vallitsevien valtakunnallisten arviointikriteereiden mukaisesti.

8.2 Oppilasarvioinnin vaikutus oppilaan liikuntasuhteeseen

Koululla ja arvioinnilla nähdään olevan vaikutusta liikuntasuhteeseen. Opettajat määrittelevät liikuntasuhteen lähinnä omakohtaisen liikunnan kautta. Liikuntasuhde näyttäytyy oppilaan sisäisenä motivaationa liikkumiseen ja yleisenä suhtautumisena liikuntaa kohtaan. Liikuntasuhteen rakentuminen koetaan monipuoliseksi prosessiksi, jonka taustalla vaikuttaa monisyiset osatekijät. Näistä osatekijöistä korostuu kodista opittu suhtautuminen liikkumiseen ja liikuntaa kohtaan. Oppilaan liikuntasuhde on alkanut muodostumaan jo paljon ennen kouluun saapumista. Tämä asettaa rajalliset mahdollisuudet sille, missä määrin oppilaan liikuntasuhde voi muuttua koulun aikana.

Liikunnan oppilasarviointi vaikuttaa oppilaan suhtautumiseen liikuntaa kohtaan joko positiivisesti tai negatiivisesti. Arviointi saattaa kannustaa tai se voi lannistaa oppilasta. Aktiivinen oppilas saa yleensä enemmän positiivista palautetta omasta toiminnastaan, mikä kannustaa häntä entistä aktiivisempaan ja innokkaampaan toimintaan tunteilla. Tästä voi syntyä positiivinen kierre.

Vähemmän aktiivinen oppilas taas saa yleensä enemmän negatiivista kuin positiivista palautetta. On myös mahdollista, että oppilas ei saa palautetta ollenkaan omasta toiminnastaan, mikä voi heikentää hänen omaa kuvaansa itsestään liikkujana. Tämä taas lannistaa oppilasta entisestään ja heikentää hänen suhtautumistaan liikuntaa kohtaan. Jatkuvat negatiiviset palautteet oppilaan toiminnasta voivat vuorostaan synnyttää negatiivisen kierteen.

Arvioinnin selventäminen suullisesti tai kirjallisesti koetaan yleisesti mahdollisuutena vaikuttaa oppilaan syvälliseen ymmärrykseen itsestään liikkujana. Arvosanan selventäminen ja oppilaan kanssa käyty keskustelu voi auttaa oppilasta ymmärtämään hänen liikunnallisia vahvuuksiaan ja suurimpia kehityskohteitaan. Varsinkin arviointikeskustelut antavat opettajalle mahdollisuuden antaa palautetta yksittäisen oppilaan toiminnasta liikuntatunneilla.

Arviointikeskusteluissa annettu palaute koetaan arvokkaaksi ja merkitykselliseksi oppilaan liikuntasuhteen kehittymisen kannalta. Arviointikeskustelut antavat myös opettajalle mahdollisuuden kommunikoida oppilaan kanssa hänen liikkumiseensa liittyvistä negatiivisista kokemuksista. Tämän kautta opettaja pystyy selvittämään liikuntaan liittyvät ahdistuksen syyt ja niiden taustalla heijastuvat asiat.

Liikuntasuhde sisältää muun muassa oppilaan yleisen suhtautumisen liikuntaa kohtaan sekä myös oppilaan suhtautumisen itseensä liikkujana. Arvioinnin ja palautteen avulla pystytään vaikuttamaan juuri näihin liikuntasuhteen osiin. Varsinkin formatiivinen arviointi koetaan merkitykselliseksi tavaksi lisätä oppilaan ymmärrystä omasta liikuntasuhteestaan. Oppilaille annettava palaute voi heijastua negatiivisesti, positiivisesti tai neutraalisti yksilön liikuntasuhteen muovautumiseen.

Formatiivisen arvioinnin mahdollisuudet avata oppilaalle hänen liikuntasuhdettaan ovat huomattavasti laajemmat kuin summatiivisella arvioinnilla. Summatiivinen arviointi koetaan ympäröiväksi tavaksi arvioida eli arvosanan tausta ja sen syvällinen ymmärtäminen omasta oppimisestaan jää oppilaalle usein hämärän peittoon. Pelkän numeroarvosanan antaminen ei avaa oppilaalle hänen omia vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan.

Eriyttäminen on tärkeä toimintatapa liikuntatunneilla, jotta jokainen oppilas pystyisi osallistumaan toimintaan liikuntatuntien aikana omien mahdollisuuksiensa mukaisesti. Liikuntatuntien aikainen kannustava ja yrittämistä tukeva ilmapiiri voi lisätä oppilaan positiivisia kokemuksia koululiikunnasta. Kynnys kokeilla uusia liikuntataitoja tai -lajeja täten pienenee, jolloin oppilas kokeilee aktiivisemmin uusia liikuntalajeja ja oppilaan liikuntapääoma kasvaa. (Ks. Kunnari 2011.) Samalla oppilas voi löytää liikunnalliset vahvuutensa ja liikunnallisen kipinänsä.

Oppilaiden osallistaminen liikuntatuntien suunnitteluun antaa oppilaille mahdollisuuksia vaikuttaa liikuntatuntien sisältöihin. Tämä lisää parhaassa tapauksessa oppilaan henkilökohtaista motivaatiota ja kiintymistä liikuntaa kohtaan. Samalla oppilaiden aktiivisuus oppituntien aikana voi parantua, koska

opeteltava asia on heille henkilökohtaisesti lähempänä. Oppilaiden mielenkiinnon kohteiden huomioonottaminen opetuksessa onkin tehokas tapa edistää oppilaan positiivista suhtautumista liikuntaa kohtaan.

8.3 Liikunnan oppilasarvioinnin toteuttaminen tulevaisuudessa

Liikunnassa käytettävä arviointimalli jakaa opettajien mielipiteitä. Osa opettajista haluaisi ottaa askeleita taaksepäin kohti selkeämpää arviointitapaa, jossa arviointi toteutettaisiin tarkempien kriteerien pohjalta ja arviointi perustuisi testaamisen varaan. Tämä toisi arviointiin lisää uskottavuutta, tasapuolisuutta ja konkreettisuutta. Täten myös arviointia voitaisiin perustella mitattavien taito- ja kuntotestien tulosten pohjalta. Kuntotekijöitä ei tulisi unohtaa arvioinnista, koska se on oleellinen osa liikuntaa. Fyysiset testit ja niistä saatu palaute voi herättää liikunnallisesti epäaktiivisia oppilaita huolehtimaan omasta fyysisestä kunnostaan.

Numeroarviointia puolustetaan oppiaineen merkityksellisyyden säilymisen kannalta. Oppiaineen arvostuksen pelätään heikkenevän, jos se siirtyisi pois numeroarvioinnin piiristä. Tästä seuraisi ryhmäkokojen kasvaminen ja opetuksen tavoitteellisuuden kärsiminen.

Heikot liikunnan arvosanat saattavat heikentää pysyvästi oppilaan omaa kuvaa itsestään liikkujana. Summatiivinen arviointi liikunnassa tarvitsee rinnalleen muita arviointimuotoja, jotta se kuvastaisi oppilaalle tarkasti hänen vahvuuksiaan ja kehityskohteitaan. Numeroarvioinnin vastustajat näkevät liikunnan arvosanan epäolennaisena liikunnan oppilasarvioinnissa, koska oppituntien aikainen formatiivinen arviointi on oppilaalle arvokkaampaa kuin pelkkä kylmä numero. Formatiivisen arvioinnin vahvuus on sen jatkuvuus ja mahdollisuus antaa oppilaalle tarkka ja ymmärrettävä kuva hänen sen hetkisestä oppimisestaan ja kehittymisestään.

Formatiiviseen arviointiin sisältyy myös vahvasti oppilaan itsetekemä arviointi omasta toiminnastaan ja osaamisestaan. Oppilaan itsearviointi on hyvä tapa osallistaa oppilasta arviointiin ja samalla oppilas voi saavuttaa syvällisemmän ymmärtämisen omasta osaamisestaan. Kuitenkin itsearvioinnin käyttö oppilaan henkilökohtaisen kehittymisen arvioimiseen sisältää haasteita. Itsearvioinnin tulee olla jatkuvaa ja sen pohjalta tulisi käydä keskustelua oppilaan kanssa, jonka toteuttaminen taas lisää opettajan työmäärää.

Numeroarvioinnin korvaajaksi on ehdotettu mallia, jossa oppilaan toimintaa oppitunneilla voitaisiin arvioida asteikolla hyväksytty/hylätty ja sitä täydennettäisiin sanallisella arvioinnilla. Tällä tavoin järjestetty oppilasarviointi tuottaa vähemmän suorituspainetta oppilaille ja heikkojen arvosanojen negatiivinen vaikutus oppilaan suhtautumiseen liikuntaa kohtaan katoaisi.

Liikunnan oppilasarvioinnin kokemat muutokset jakavat mielipiteitä. Pääosin liikunnan oppilasarvioinnin muutokset viimeisten vuosikymmenten aikana nähdään positiivisina, mutta ne saavat osakseen myös kritiikkiä. Arvioinnin painopiste ja toteuttamisen tapa ovat kokeneet selkeitä muutoksia. Nämä näkyvät selkeästi myös arvioinnin käytännön työssä, jos opettaja kokee arvioinnin muutokset merkittävinä oman arvioinnin toteuttamisen ja sen kehittämisen kannalta.

Liikunnan oppilasarvioinnin painopisteen muutoksen taustalla on koululiikunnan pyrkimys vahvistaa oppilaiden liikunnallisen elämäntavan omaksumista ja samalla yksilöllisen liikuntasuhteen löytämistä. Liikunnan positiivisten arvojen korostaminen näyttäytyy selkeästi myös liikunnan oppisisällöissä. Koululiikunnan tärkeä tehtävä on myös tuottaa jokaiselle oppilaalle positiivisia kokemuksia koululiikunnasta, mikä mahdollisesti kannustaisi oppilasta kokeilemaan ja etsimään itselleen mieleisiä liikuntaharrastuksia.

8.4 Johtopäätökset

Oppilasarvioinnin kriteerit muokkaavat opetuskäytänteitä arviointitiedon pohjalta (Lahdes 1986). Summatiivisen arviointiperinteen vähentyessä liikuntatuntien toimintatavat ovat muuttuneet oppilaslähtöisempään ja eriyttävämpään suuntaan. Kaikille oppilaille pyritään takaamaan osallistumisen mahdollisuus oppilaan osaamistasoon sopivilla tehtävillä. Oppilaille tarjotaan myös mahdollisuuksia kokeilla erilaisia liikuntalajeja kannustavassa ja yrittämistä suosivassa ilmapiirissä. Samalla pyritään tarjoamaan oppilaille mahdollisuuksia saada positiivisia kokemuksia koululiikunnasta ja liikunnan maailmasta.

Liikuntaa opettavat opettajat ovat huolissaan oppilaiden fyysisestä toimintakyvystä liikuntatunneilla ja yleisesti. Opettajat toivovatkin fyysisen toimintakyvyn mittareiden säilymistä liikunnan opetuksessa, mutta eivät halunneet niiden vaikuttavan suoranaisesti liikunnan oppilasarviointiin. Toimintakyvyn mittareiden käyttö koetaan hyvinä herätteinä epäaktiivisille liikkujille. Testien painopiste tulee olla oman kehittymisen seurannassa ja oman toiminnan tarkastelussa ja kehittämisessä.

Tulevaisuudessa liikunnan oppilasarvioinnin toivotaan muuttuvan konkreettisempaan ja yksinkertaisempaan suuntaan. Opetussuunnitelman tulee olla selkeämpi ohjekirja oppilasarvioinnin toteuttamiseen. Samalla vähennettäisiin kriteeristön tulkinnanvaraisuutta, mikä vähentäisi opettajien välisiä arvioinnin eroavaisuuksia.

Keskustelu numeroarvioinnin mahdollisesta poistumisesta liikunnasta herättää vahvoja mielipiteitä suuntaan, jos toiseenkin. Numeroarvioinnin poistuminen koetaan haitalliseksi liikunnan oppiaineen arvostuksen kannalta. Numeroarvioinnin poistuminen johtaisi osan opettajista mukaan ryhmäkokojen kasvamiseen, tavoitteellisuuden kärsimiseen ja toiminnan muuttumiseksi tarkoituksettomaksi "kerhotoiminnaksi". Toiselta kannalta numeroarvioinnin koetaan olevan liian vertailevaa ja heikkoja arvosanoja saavat oppilaat kärsivät numeroarvioinnista. Numeroarviointi aiheuttaa oppilaille suoriutumispaineita ja huono arviointitulos saattaa vaikuttaa negatiivisesti oppilaan suhtautumiseen

liikuntaa kohtaan. Lisäksi koetaan, että oppituntien aikainen formatiivinen arviointi on arvokkaampaa oppilaan liikuntasuhteen kehittymisen kannalta kuin paljas numeroarviointi.

8.5 Jatkotutkimusehdotukset

Liikunnan oppilasarviointiin muutoksista heränneitä näkemyksiä ja kokemuksia on tutkittu jonkun verran. Liikunnan oppilasarviointiin ja liikuntasuhteen välisistä yhteyksistä ei sitä vastoin ole aiempaa tutkimustietoa. Tutkimuksemme antaa viitteitä siitä, että liikunnan oppilasarviointi on yhteyksissä oppilaan liikuntasuhteen muovautumiseen. Haastattelemamme opettajat tuovat esiin näkökulmia, jotka tukevat kyseistä väitettä. Opettajat pitävät oppilaan oman liikuntasuhteen löytämistä hyvinkin tärkeänä teemana koululiikunnan maailmassa.

Jatkossa kannattaisi tutkia lisää ja tarkemmin liikunnan oppilasarviointiin vaikutusta liikuntasuhteen muovaajana ja sitä, miten se vaikuttaa oppilaan omaan käsitykseen itsestään liikkujana. Tällaista tutkimustietoa voitaisiin käyttää hyväksi tulevaisuuden opetussuunnitelmien suunnittelussa. Opetussuunnitelma, joka tukee oppilaiden liikuntasuhteiden kehittymistä, voi vaikuttaa positiivisesti oppilaan näkemyksiin ja suhtautumiseen liikuntaa kohtaan. Tämä voi vuorostaan johtaa liikunnallisesti aktiivisempaan elämäntapaan, joka saattaisi parantaa yksilön hyvinvointia.

Lähteet

Alasuutari, Pertti. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino

Atjonen, P.2007. Hyvä, paha arviointi. Helsinki: Tammi

Chen, W. & Hypnar, A.J. 2015. Elementary School Students's Self-Determination in Physical Education and Attitudes Toward Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education*. 2015, 34, 189-209

Chróinín, D.N. & Cosgrave, C. 2013. Implementing formative assessment in primary physical education: teacher perspectives and experiences. *Physical Education and Sport Pedagogy*. Vol. 18. 2013.

Cunningham, G. K. 1998. *Assessment in the classroom: Constructing and interpreting tests*. London: Falmer Press.

Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., de Looze, M., Roberts, C., Samdal, O., Smith, O. R. F. & Barnekow, V.2012. Social determinants of health and well-being among young people. *Health Behavior in School-aged Children (HBSC) study: International report from the 2009/2010 survey*. Copenhagen: WHO regional office Europe. 129-132

Hagger, M., Cale, L. & Almond, L. 1997. Children's Physical Activity Levels and Attitudes Towards Physical Activity. *European Physical Education Review*. 2/1997. 144–164

Hakanen, T., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. 2019. Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Teoksessa: Hakanen, T., Myllyniemi, S., Salasuo, M., Saarinen, A. & Zacheus, T. (2019). *Oikeus liikkua: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. [Helsinki]: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Hay, P. & Penney, D. 2013. Assessment in Physical Education: A Sociocultural Perspective. Routledge Studies in physical Education and Youth Sport

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 1982. Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Huisman, T. 2003. Liikunnan arviointi peruskoulussa 2003. - Yhdeksäsluokkalaisten kunto, liikunta-aktiivisuus ja koululiikuntaan asennoituminen. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.

Huusko, Mira & Paloniemi, Susanna. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimusmetodina kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2), 162–173.

Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. 2013. Liikuntapedagogiikka. PS-kustannus.

Jääkiekkoliitto. <https://www.finhockey.fi/index.php/info> (vierailtu 30.1.2020)

Kahilainen, M. & Mäkinen, T. 2019. "...silloin katottiin aika suoraan niitä, kuinka hyvä sä olit juoksemaan ja heittämään keihästä..."Luokanopettajaopiskelijoiden käsityksiä liikunnan oppilasarviointista. Kasvatustieteen kandidaatin tutkielma. Lapin yliopisto.

Kauppinen, E., Vitikka, E. & Aksela, M. 2017. Arviointia toteuttamassa: näkökulmia monipuoliseen oppimisen arviointiin. Opetushallitus.

Kokko, S., Hämylä, R., Vilberg, J., Aira, T., Tynjälä, J., Tammelin T., Vasankari, T. & Kannas, L. 2015. Liikunta-aktiivisuus ja ruutuaika. Teoksessa: Kokko, S. & Hämylä, R. (toim.) Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015: 2.

Koski P. 2004. Liikuntasuhde – Liikunnan kohtaaminen kulttuurisesti rakentuvana sosiaalisena maailmana. Teoksessa: Ilmanen, K. (toim.) 2004. Pelit ja kentät: kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Koski, P. & Mäenpää, P. 2018. Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018: 25

Kunnari, A. 2011. Liikuntapääoma ja holistinen ihmiskäsitys liikuntaa opettavan työssä. Väitöskirja. Lapin yliopisto.

Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2, 13–20.

Malmberg, J., Fogelholm, M., Kyröläinen, H., Lepistö, P., Lipponen, J., Mäntysaari, M., Palvalin, K., Pietilä, H., Santtila, M., Suni, J. 2004. Reservin fyysinen suorituskyky 2003. Reservin fyysisen suorituskyvyn tutkimuksen perustulokset. Helsinki: Edita Prima Oy.

Marton, F. 1988. Phenomenography. A research approach to investigating different understandings of reality. Teoksessa Sherman, R & Webb, R (toim.) Qualitative research in education. Focus and methods. London: Falmer, 141-161.

Metsämuuronen, Jari. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. International Methelp Oy.

Ojanaho, Mikko., Pehkonen, Mikko. & Penttinen, Seppo. 2003. Sportfolio. Liikunnan opettamisen aapinen.

Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-paattoarviointin-kriteerien-laatiminen#anchor-oppilaan-oppimisen-ja-osaamisen-arviointi-muutokset-ja-lisaykset-opetussuunnitelman-perusteisiin>, (Vierailtu 13.11.2020)

Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/move-mittaus> (Vierailtu 2.12.2020)

Opetushallitus. Arviointisanasto opettajille. [Arviointisanasto opettajille | Opetushallitus \(oph.fi\)](#) (Vierailtu 31.3.2021)

Penttinen, S. 2003. Lähtökohdat liikuntaa opettavaksi luokanopettajaksi - nuoruuden kasvuympäristöt ja opettajakoulutus opettajuuden kehitystekijänä. Studies in education, psychology and social research 219, University of Jyväskylä. Finland.

Pietilä, M. 2014. Liikunnasta hyvinvointioppiaine. Blogikirjoitus. (Luettu 25.11.2020 Teoksessa: Aikio, S. 2015. Opettajien käsitys liikunnan opetussuunnitelmasta. Pro gradu - tutkielma. Lapin yliopisto.)

Perusopetuslaki 628/1998.

Rissanen, Riitta. 2006. Fenomenografia. Luku 5.1. kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. (Viitattu 11.1.2021)

Salmio, K. 1995. Mistä syntyy arvioinnin mieli? Teoksessa Salmio, Kaija. & Lindroos-Himberg, Kirsi. (toim.) 1995. Askelia yleissivistävän koulutuksen arviointiin. Helsinki: Opetushallitus.

Soini, Markus. 2006. Motivaatioilmaston yhteys yhdeksäsluokkalaisten fyysiseen aktiivisuuteen ja viihtymiseen koulun liikuntatunneilla. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Soininen, M. 1997 Kasvatustieteellisen evaluaation perusteet. Turku: Painosalama Oy.

Tammelin, T. 2003. Physical activity from adolescence to adulthood and health-related fitness at age of 31. Cross-sectional and longitudinal analysis of the Northern Finlands birth cohort of 1966. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis D 771.

Tammelin, T. & Telama, R. 2008. Tuleeko liikkuvasta ja terveestä koululaisesta liikkuva ja terve aikuinen. Teoksessa: Tammelin, T. & Karvinen, J. (toim.) 2008. Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille. Helsinki: Reprotalo Lauttasaari, 51–55.

Tolgfors, B. 2018. Different versions of assessment for learning in the subject of physical education. *Physical Education and Sport Pedagogy*. Vol. 23. 2018.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Tammi.

Trudeau, F. & Shephard, R. 2005. Contribution of School Programmes to Physical Activity Levels and Attitudes in Children and Adults. *Sports Med.* 2005, 35 (2), 89–105.

Vanttaja, M., Tähtinen, J., Zacheus, T. & Koski, P. 2017. Liikkumattomuuden jäljillä: Pitkittäistutkimus vähän liikuntaa harrastavien nuorten liikuntasuhteesta ja liikunta-aktiivisuuden muutoksista. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Virta, A. 1999. *Uudistuva oppimisen arviointi. Mahdollisuuksia ja varauksia*. Turku: Turun opettajakoulutuslaitos.

Virtanen, V., Postareff, L. & Hailikari, T. 2015. Millainen arviointi tukee elinikäistä oppimista? *Yliopistopedagogiikka* 2015/1.

Zacheus, T. 2008. *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. Väitöskirja. Turun yliopisto kasvatustieteiden tiedekunta.

Liitteet:

Liite 1.

Tutkimuslupalomake

Tutkimme Pro gradu -tutkielmassamme opettajien käsityksiä liikunnan oppilasarvioinnin vaikutuksista oppilaiden liikuntasuhteen muovautumiseen. Olemme kiitollisia, että olette lupautuneet meille haastateltavaksi. Haastateltavana teidän on hyvä tietää seuraavat asiat:

- Haastattelu tullaan äänittämään. Käsittelemme äänitallennetta asianmukaisesti ja tuhoamme äänitteen, kun emme tarvitse sitä enää.
- Tulemme litteroimaan eli kirjoittamaan haastattelut auki. Tulemme käsittelemään haastattelun litterointia asianmukaisesti ja tietoturvaa kunnioittaen.
- Tulemme mahdollisesti lainaamaan sanomisiaanne tutkielmassa. Lainaukset tullaan esittelemään niin, että teitä ei voida tunnistaa lainauksesta.

Olen lukenut lomakkeen ja hyväksyn haastatteluni käyttämisen tutkimuksen toteuttamiseen.

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Jos tulee kysyttävää, tai haluat muuttaa suostumustasi, otathan rohkeasti yhteyttä!

Matti Kahilainen (puh. 0407487199) ja Tuomas Mäkinen (puh. 0504994932)

Liite 2.

Haastattelurunko

Teemahaastattelu

Liikunnan oppilasarviointi

Kokeeko opettaja liikunnan oppilasarvioinnin muuttuneen vuosien saatossa?
Jos kokee, niin mihin suuntaan?

Jos muutosta on tapahtunut, mitä asioita sen taustalla on tai voi olla?

Kokeeko opettaja oppilasarvioinnin ongelmalliseksi liikunnassa? Ja jos näkee, miten?

Mikä on liikunnan oppilasarvioinnin tehtävä?

Liikuntasuhde

Millä tavalla opettaja määrittelee liikuntasuhteen?

Miten opettaja voi vaikuttaa oppilaan liikuntasuhteeseen oppitunneilla? Entä niiden ulkopuolella? (välitunnit yms.)

Voiko opettaja pyrkiä vaikuttamaan liikuntasuhteeseen arvioinnin avulla?

Näkeekö opettaja liikuntasuhteen kehittämisen merkittäväksi oppilaan aikuisiän liikunta-aktiivisuuden ja terveellisten elämäntapojen kannalta?

Opetussuunnitelman muutos tulevaisuudessa

Miten opettaja näkee liikunnan oppilasarvioinnin tehtävän olevan tulevaisuudessa?

Pitäisikö liikunnan oppilasarviointia muuttaa? Miten? Miksi?